

A HONOSÍTÁSRÓL ÉS A KÜLFÖLDIEKRŐL

MAGYAR ÉS KÜLFÖLDI
JOGI KUTFŐK SZERINT.

TÁJÉKOZÁSUL A TÖRVÉNYHOZÁS TERÉN

IRTA

SUHAYDA JÁNOS

ogtudor, k. és v. ügyvéd, m. kir. igazságügyministeri osztálytanácsos, az
államtudományi és bírósági osztályu államvizsgálati bizottmányok h. elnöke.
illetőleg vizsgáló-, a m. akademia levelező tagja.

PEST.

HARTLEBEN ADOLF SAJÁTJA.

MDCCCLXVII.

Pest 1867. Kertész József nyomása.

TARTALOM.

	Lap.
Honosítási törvényeink 1848-ig I. II	3
Reform-törekvések 1840-től 1848-ig III.	16
Az 1849 utáni állapotok IV.	22
Az 1847-ki törvényjavaslat különösen V. VI. VII.	27
Az 1847-ki törvényjavaslat sorsa VIII.	47
A külföldi honosítási rendszerek a honosság megnyerését illetőleg IX. A) az amerikai, B) az angol, C) francia, D) spanyol, E) svajczi, F) a német	54
A honosság illetőleg polgárjog elvesztéséről X.	64
A külföldiek állása közjogi tekintetben XI.	68
Magánjogi tekintetben általában	71
Különösen XII. 1) az idegeneknek jogi cselekményekrei személyes képessége	75
2) A jogügyletek, szerződések alakját s kellékeit illetőleg .	78
3) Vagyonra nézve XIII.	84
4) Házassági tekintetben	86
5) Az atyai hatalomra	89
6) A gyámságra nézve	90
7) Az öröklést illetőleg XIV.	90
8) A keresetek érvényesítését s birói határozatok végrehajtását illetőleg XV.	95
Különösen a személyi illetőségre nézve	95
Az okiratokkali bizonyításra nézve	98

Belföldi birói határozatoknak külföldöni végrehajtását illető- leg: XVI. Francia-, Orosz-, Lengyel-, Angol-, Porosz- és Szászországban; Badenban, Bajorországban, Tessin kan- tonban	101
A pápai államokban XVII.	108
Ausztriában	110
Hazánkban XVIII.	114
Irányeszmék a jövő törvényhozásra	120

A „Magyarország“ czimű lap f. évi 125—134. számaiban boldogult Szalay Lászlónak az 1844-ki honositási törvényjavaslat feletti — előbb a „Pesti Hirlap“ 1846-ki folyamában megjelent, utóbb maga a szerző által 1847-ben „Publicistai dolgozatok“ czime alatti gyűjteményében (II. köt. 189. és köv. ll.) kiadott — bírálati cikkeit hozta, egyszerűen, és lenyomatként, minden közelebbi fejtegetések, következtetések nélkül.

Ezek azonban úgy magát az érdeklött javaslatot, valamint annak fő- és vezérelveit csak fővonalakban hagyják sejtetni a nélkül, hogy a törvény részletes irányaira nézve kellő s kimerítő tájékozással szolgálhatnának; mi annál inkább kívánatos volna, minél bizonyosabb, hogy a honosítás ügyét, mely az 1844-ki országgyűlésen csak a kerületi ülésekben fordult meg, az 1847-ki országgyűlés alsó táblája új javaslatban, —

mint alább látni fogjuk, — tüzetesen, s minden oldalról megvitatta és el is fogadta; továbbá: mert a honosítás ügyének szabályozása jövő törvényhozásunk számos teendői között az első sorban áll.

Az érintett czikkek megjelenése épen azon időbe esett, midőn új állásomból folyó kötelmeimnél fogva, e tárgyat tüzetes tanulmányaim sorába véve, honi törvényeink és szokásaink, valamint idegen államok e nembeni intézményei körül adatokat gyűjtöttem, kísérletként arra, hogy ezen ügy a jövő törvényhozásra lehetőleg előkészíthetessék.

Munkálkodásom eredményét a „Magyarország“ című lapban „A honosításról“ XX. cikkben mutattam be a t. olvasó közönségnek.

Ugyanazokat veszi a t. olvasó közönség — több oldalról vett felhívás folytán — a jelen gyűjteményben tetemes módosításokkal és hozzáadásokkal, melyeket a folytatott buvárkodás és a készletnek újból lett gondos átnézése s meghányása szolgáltatott.

I.

Mielőtt az újabb kor e téren mozzanatait fejtegetnők: vessünk egy-két pillantást a honosításnak 1848-ig terjedt rendszerét tárgyazó törvényeinkre és szokásainkra; melyekből habár korunkra igen kevés alkalmas és az előrehaladott polgárisodás követelményeinek megfelelő adatokra és irányokra találunk: azoban látni fogjuk, hogy a honosításnak általunk követett rendszerét sajátosságos területi s nemzetiségi, s illetőleg politikai tekintetek irányozták, és a mi az óhajtott sikerre nem vezetett, az a felvett irányoknak gyakorlati vonalban kifejtése és viszonyainkhoz való alkalmazása körül történt elhamarkodások, illetőleg mulasztásokban leli megoldását. De ez utóbbi vád sem terhelheti jogosan a törvényhozást, ha annak különben sajátosságos helyzete és még azon körülmény is méltó figyelembe vétetik, hogy maguk a kultörvény-

hozások is a honosítás, illetőleg állampolgári jog szabályozása körül csak főleg a jelen században fejtettek ki tüzetesebb tevékenységet.

Tekintsünk tehát szét egy kissé törvényeink terén elejétől fogva a honosítási rendszert illetőleg.

Mint Szalay cikkeinek I. számában is megjegyezve találjuk: sz. István első királyunk I. könyve. IV. fejezete szerint az országnak akkori néptelen állapotához képest az idegenek előtt az ország nyitva állott, a nélkül azonban, hogy a 3. §. azon kitételének, mely szerint egy nyelvű és szokásu nép gyengének és omlékornak mondatik, — valóságát főleg honunkban az azóta e tekintetben szerzett szomorú tapasztalatok igazolhatnák.

Azonban már Kálmán királyunk azt rendeli, hogy semmi jövevény kezesség nélkül be ne fogadtassék (I. k. IV. fej.)

Az 1222. 11. t. cz. szerint az idegenek az ország tanácsa nélkül méltóságokra emeltetni tiltatnak. Ugyanazon törvény 26. cz. szerint birtokok idegeneknek ne adományoztassanak. III. András 1290. 3. cikke szerint idegenek hivatalokra ne alkalmaztassanak. Az 1439. 5. 1. §.

szerint a külföldiek minden országos és udvari tisztségektől elmozdittassanak.

Az 1495. 30. t. cz. szerint egyházi javadalmak idegeneknek ne adományoztassanak. Sőt a 31. cikk, bár a főpapok ellenzésével, azt rendel, hogyha idegenek mástól mint a Felsőgtől, vagy olyanoktól, kik egyházpártfogási joggal bírnak, szereztek volna egyházi javadalmakat, és azokon letelepedni merészelnének, vízbe vetessenek, mint az ország szabadságainak közháborítói.

Az 1486. 92. t. cz. eltiltja a lengyeleket és velenceieket, kik magukat az országba alattomban nagy számmal befészkeltek, minden javak birásától. Ugyanezt hagyja meg az 1550. 77., melyből egyszersmind kivehető, hogy már akkor a honfiusítás osztogatása körül nem kevés visszaélés követtetett el; és ez indította a nemzetet arra, hogy a királyt megkérje, hogy jövőre az ország tanácsával éljen, és hogy a honosítottaktól az eskü — mely ott szó szerint előadatik, és azóta követtetik — megkivántassék.

Noha pedig a fenebb hivatkozott 1486. 32. t. cz. a lengyeleket a honfiusításból teljesen ki-

zárta, mindazáltal a szigorú tilalom alól az 1575. 18. t. cz. világos kivételt tett, midőn Laszky Albert lengyel szül. sziládi vajdát, tekintettel ama kitűnő érdemére, hogy a királynak a lengyel koronát meghozta, és hivatkozva a lengyeleket kitiltó törvényre, kivételkép „pro sola hac vice“ azaz csak ezen egyes esetben, honfiusítá; egyszersmind megemlittetik, hogy előbb nevezett a honosítási esküt maga és örökösei nevében „publice, et solenniter“ az or.-gyűlés színe előtt letette.

A honosítottaknak törvénykönyveinkben látható hosszú sorát Muzica — máskép Lascanus Márton — nyitja meg az 1542. pozs. or. gy. 50-dik cikkében, ki is mint esztergami várpáncsnok, a hűségére bizott várat Gritti Lajos ellen hősileg megvédelmezvén, magát kitűnőleg érdemesítette, egyszersmind királyi adományt nyert.

Királyi adományt (1222: 26. 1715. 23.) és nemesi czimeres levelet, u. n. armalist, honosítás előtt nyerni nem lehetett. 1630. 30. t. cz., melynek kezdete egyszersmind az akkor uralgott armalis utáni lázról tesz tanubizonyságot.

Az idegeneknek köz-egyházi ügy, mint vi-

lági hivataloktól és méltóságoktól való eltiltása mindenkor fentartatott, megerősítve az 1723. 55. 1741. 15. czikkek által. Sőt az 1844. 5. tcz. is a közhivatali képességet csak honfiaknak adja.

A nemesi birtok képességét tárgyazó előző törvények megerősítették a későbbiek által; így látjuk az 1715. 23. 1723. 64. 1791. 69. 1844. 4. czikkekben, mely utóbbik is a nemesi javak birtokának képességét a honfiusághoz köti.

Az idegen nemesi jószágnak birtokától annyira el volt tiltva, hogy tőle a nemesi jószágot minden magyar honfi bármely bíró előtt visszaválthatta, és őt abból kivethette birtokképtelenségi kereset útján; ha zálog volt, azt a zálogösszeg lefizetése mellett minden feltételek mellőzésével; az örökben vett jószágot pedig, — szereztetett bár az a kincstártól, vagy magánosoktól — bíróilag meghatározandó becsáron, melyben a jobbágyok adózásai hattól százal, a jószágok egyéb jövedelmei pedig az igazság és méltányosság szerint valának megállapítandók. (1715. 23. 1723. 64.)

Városi fundusoknál szintén gyakorlatban

volt az elővétel és kifizetés joga. (1655. 34. 1659. 49.)

Külföldieknek magyar adós-levelét magukhoz váltani nem volt szabad, és ily esetben az adósságot sem az eladó, sem a vevő nem követhette. (1622. 41.)

II.

Összevonva már most a honosításnak részben a fennebb idézettek nyomán 1848-ig nyuló törvényeinken alapult rendszerét:

a) A honosítást csak a király adhatja meg az e kitüntetésre az országnak tett szolgálataiknál fogva érdemes idegenek jutalmául és kitüntetéséül; és pedig országgyűlés idején ennek tudtával és beleegyezésével, országgyűlésen kívül pedig magyar tanácsosainak tanácsával; — de ez utóbbi módon honosítottak beczikkelyezés végett (*pro inarticulatione*) az országgyűléshez tartoznak folyamodni.

b) Megkívántatik pedig a honosítandótól: hogy magát esküvel kötelezze, „hogy az ország törvényeinek mindenben engedelmeskedni fog, és az ország szabadságait óthalmazni fogja; azok ellen soha semmit sem vétend, az ország-

nak sem várát sem egyéb részét attól el nem vonandja; sőt az elidegenített részeket is visszaszerezni szándékozik.“ Ezen eskü vagy az országgyűlésen, vagy a magyar kir. udv. kancellárián tétetett le; s szóról szóra a kelettel és az esküvő nevével együtt a kancelláriánál lévő királyi könyvbe beiratott.

c) Szükség vala a honosítási kiváltságlevelet a kir. kancelláriától kiváltani; melybe az eskü is beiktattatni szokott; azonfelül a törvényes díjat, ha csak az országgyűlés által egészen vagy felében el nem engedtetett — az ország pénztárába befizetni; mely régente a világiaknál 1000 db. arany volt (1687. 26.) utóbb 2000 (1741. 41.) A nagyobb javadalommal bíró egyháziaknál 1000, különben 200 db. arany. (1741. 17. 1827. 37.) — Végre a törvénybe iktatás vagyis becikkelyezés (1791. 69. 1827. 37.)

E kellékek közül a kiváltság-levél nagyobb állandóság, illetőleg igazolhatás végett szolgál; (1604. 19.) de az eskü, a díjnak, a mennyiben elengedve nincsen, lefizetése (1830. 17.), a törvénybe iktatást megelőzőleg, és ezek alapján a törvénybe iktatás, becikkelyezés oly lényegesen megkivántatnak törvényeink szerint, hogy

ezek nélkül magának a kiváltságlevélnek ereje nincsen, sőt ha a becikkelyezés az előre bocsátandó lényeges kellékek nélkül megtörtént volna: kicikkelyezés által megsemmittetik.

Erdélyben (az Approb. III. R. 41. cz. 1. cz. és későbbi törvények szerint) a honfiusítás kellékei:

1) Hogy a honfiusítandók előbbi hazájukban „uri-, nemes- és vitézlő emberek“ legyenek.

2) Hogy az országgyűlésen a fejedelmeknél és ország statusinál illendő submissióval igyekezzenek impetrálni, mihelyt vagy jámbor szolgálatja, pénze, házassága által, vagy egyéb szabados utakon jószágot és örökséget szereztek, hogy a hazának fiai és statusi közé magukat incorporáltathassák. „Maga a Fejedelem is ajánlhat valakit a rendek megegyezésével a honfiusításra.“ (Leop. Diploma 5. pont.)

3) „Hogy solemniter tartozzanak juramentumukat deponálni in publica congregatione Regnicolarum a fejedelmeknek hűséges szolgálatjokra, és a haza minden szabadságának, törvényeinek observálására, életöknek fogyásával is teljes tehetséggel való ótalmazására“ (1809. országgyűlés jkv. 41. l.)

4) „Az akkép recipiáltatott haza fiává tétvén, azon gyűléskori articulások végibe be is irassék.“

5) Dija 1000 db. arany, melyet csak az országgyűlés engedhet el. (1748. 1. 1752. 4.)

6) Szokás alapján megkivántatik, hogy az így honfiusított a fejedelemtől honosítási okmányt nyerjen.

Mint az eddig előadottakból látható: törvényeink nagy száma csak az u. n. ünnepléses honosításról intézkedik; mert a kik a fenn körülirt módon, és feltételek teljesítésénél fogva a honfiusítást a testvérházában megnyerték, nemcsak az ország nemeseivé lettek, hanem főrendi rangjukat is az országgyűlésen érvényesíthették 1840-dik évig, de ezóta nálunk csak úgy: ha egyszersmind az országgyűléseni ülés és szavazati jogot is megnyerték. E megkülönböztetés példáit mutatják az 1840. 46—55. t. cikkek, hol némelyek az ország hazafiusított nemeseivé országgyűlési üléssel és szavazattal is, némelyek magyar honfiusított nemeseikké minden megjegyzés nélkül — némelyek világosan országgyűlési ülés és szavazat nélkül — felvétettek.

Kérdés már most: miként lettek a törvényhozás útján kívül honfiakká azon számos idegenek, kik vagy kiknek ivadékaik jelenleg az ország honfiaival annyira összeolvadtak, hogy legfőlebb talán csak nevök, a mennyire megtartották, vagy a névváltoztatásnak gyakran igen is erőltetett mütéte után nyert új nevök engedni gyanittatni külföldi származásukat.

Erre csak azt mondhatjuk, hogy egyszerű honosítás által; megtelepedtek, később a városi polgárok vagy adózók sorába hallgatólag felvétettek; mivel azoknak száma, kik világosan vétettek be mint idegenek a városi, illetőleg sz. kir. városi polgárok közé, igen csekély. Ezen egyszerű honosítás azonban, habár nem nemeseket képezett is, de képezett polgárokat, elősegíté az iparnak fejlődését, a városok gyarapodását, az u. n. negyedik rendet, mely iránt a harmadik rend a politikai jogok megosztása tekintetében igen is kislelkűséggel viseltetett.

Mily gondosság jelei mutatkoznak — a többi mellőzve — a múlt század első negyedében a hasznos kézművek és ipar előmozdítása végett idegeneknek a honba leendő beédesgetése körül: az 1723. 117. t. czikk tanusítja; mely

szerint a kézművesek minden közterhektől 15 éven át engedett mentesség mellett behivatni rendeltetnek, és a helytartótanácsnak meghagyatik, ügyeljen arra, hogy ott, hol letelepednek, semmiféle földeket ne birjanak, nehogy azok mivelése által a mesterség üzésétől elvonassanak; és nehogy az engedélyezett 15 évi adó- és tehermentesség eltelte előtt ismét kivándoroljanak, arra szintén ügyelnie kellett.

Az 1729. 10. tcz. azt rendelí, hogy ügyeljenek a városok, nehogy csavargók vétessenek fel a polgárok közé (ad concivilitatem.)

Oly idegenek, külföldiek, kik felsőbbségök törvényes elbocsátó levele és útlevel nélkül bevándorolnak, a legközelebbi katonai hatóságnak átszolgáltatandók. — (Kir. leirat 1794. jun. 20. 13727. szám. — Hasonló 1812. július 14. 18154. sz.)

Hasonlóan kellett eljárni az örökös tartományokból beköltözőkkel, kik közvetlen előjáróik beegyezését, és az illető hatóságok által lett elbocsáttatásukat hiteles bizonyítvánnyal tartoztak igazolni. — (1796. jul. 19. 1553. sz. intézvény.) Tőlük kivándorlási oklevél volt követelendő. (1807. mart. 31. 6247. sz.)

Arra, hogy valaki sz. kir. városi polgárrá lehessen, hazai törvényeink szerint következő kellékek kívántattak meg:

a) Hiteles bizonyítványokkal kimutatott erkölcsi jó magaviselet, becsületes és az országra nézve hasznos kereskedés, kézmű, vagy mesterség űzésérei képesség, (1723. 116. 117.) kivévn, ha valaki már a város területén fekvő vagyonnal birt, vagy közhivatalban volt.

Erdélyben; ha a városban (faluban) lakóul letelepedett, és ingatlant szerevén, vagy mesterséget űzvén, magát mintegy annak földéhez köti, vagy valamely helyen a polgárok sorába magát bekebelezteté, honosittatott.

A polgárjogot sz. kir. városokban a tanács és választó közönség adja; és ha valakinek felvétele körül akadályokat vagy nehézségeket tett, a magát sértettnek érző fél a helytartótanácsához folyamodhatott.

Felvétele alkalmával a tanács előtt esküszik hűséget a királynak, engedelmességet az előljáróságnak a törvények értelmében, nemkülönbben akaratot és igyekezetet a haza oltalmazására, és annak java előmozdítására. Letévén a hitet, lefizeti a felvételi dijt, melynek M. Te-

rézia rendelete szerint mérsékeltnek kell lenni, a polgárok névsorába beiratik, és arról a város pecsétje alatt okleveletkapván, a polgári jogok élvezetébe lép.

A polgárjog elveszthető 1) felségsértés vagy honárulás által. (I. R. 14. II. R. 12.3. §.) 2) A polgári eskü megszegése által, jelesen a tanács ellen intézett gonosz tettek által, mi fellett döntőleg a helytartótanács határozott. 3) Valamely nagyobb büntett elkövetése által, az ily polgár a végítélet végrehajtása előtt a polgárok sorából is kitöröltetett a szokás szerint; azonban ha netán valaki alacsony rágalmak vagy gonoszlelkűség által bonyolittatnék a polgári halál ilynemű tömkelegébe, annak rokonai vagy sógorai a királyhoz folyamodhatnak, és az ügyet is oda felvihetik. (III. R. 11. 7. §.)— A polgárságról leköszönni is lehet, de e leköszönésnek, önkéntes lemondásnak, világos szavakkal kell történni, a mennyiben a felvétel isigy történik; és a dolog a körülményekhez képest a helytartótanács eldöntésének tartatott fenn.

Nőszemélyek honosittatnak honfival kötött házasság által, és férjük rangját követik.

Magánjogi tekintetben még az 1723. 64.

/

szerint a városban lakó idegenek kötelesek magukat a hazai törvényekhez és a város szabályaihoz alkalmazni; ha polgári telkeket és más javakat vettek, azoktól — de nem a tőkék jövedelmeitől — a közterheket viselni. Idegenek egyéb bizonyítványok hiányában a tanács előtt leteendő esküvel bizonyítják nőtlenységüket, ha itt házasságra lépni kívánnak. (1807. aug. 7. k. rendelv.) De az ausztriai örökös tartományokból származottakat 10 évi állandó itt tartózkodásuk után sem lehetett a kerületi hivatal vagy földesur bizonyítványa nélkül összeadni. (1812. jul. 13. 1814. okt. 14-ki és 1818. mart. 10. k. udv. rendelv.)

III.

Az u. n. „ünnepélyes honosításnak“ eredményét a honosítottak száma tekintetében az országgyűlési törvényczikkek, főleg pedig 1840-ig rendszerint minden országgyűlés végső czikkei, — miután a sor a honosításra rendszerint az országgyűlés végén került — bőven tanusítják. A haszon felett, mely a honosításokból az országra hárult, ítéletet mondani nem a könnyű feladatok közé tartozik. — Annyi mindenesetre

bizonyos, hogy az ünnepélyes honosítás a felsőbb rendűek számát tetemesen nevelte; mert az adózási rendszerek által behálózott más álladalmakból egy oly államba juthatni, melyben a földnek annyira jelentéktelen értéke volt; terjedelmes javakra (habár néha nem csekély perekkel is) kevés pénzért szert tehetni, és a jövedelemből minden adózási teher nélkül élni, mindannyi ingerként szolgáltak azoknak, kiknek különben a sors az eszközök tekintetében kedvezett. Hozzájárul még, hogy a beszóllás joga az ország közügyeibe, a számos magánjogi előnyök és előjogok, melyeket főrangúaknak az ünnepélyes honosítás nyújtott, azon aránylag számba sem vehető fáradságot, melylyel a honosítás megszerzése járt, és azon aránylag csekély díjat, — melytől gyakran felmentésnek is volt helye, — dúsán megjutalmazták.

Az „egyszerű honosítás,“ hozzávéve a hallgatólagos felvételt, miután az ilykép felvettek és maradékaik idők folytán a honpolgárokkal egybeolvadtak, eredményezé jobbára az ipar és kereskedés azon fokú állását, melylyel 1848. előtt birtunk.

Hogy ebbeli honosítási rendszerünk a fej-

lódó kor igényeinek épen nem felelt, sőt nem is felelhetett meg: azt Szalay László említett cikkei I. száma bőven tanusítja, midőn ezeket mondja:

„Az egész országra, magára a statusra kiható, s a nemzet minden osztályait összefogó intézkedésnek semmi nyoma. *Tria sunt quae habemus* — mondja a római jogtudós a római polgárnak, — *libertatem, civitatem, et familiam*“, de a magyar az elsőt és utolsót csak a „*nobilitas*“ formáiban látta, s a fővel a *civitas*-sal, a statussal semmit sem gondolt. A megyei szerkezet, épen mert nem *municipalis*, hanem *provincialis* szerkezet, az idegen elemet intézkedés nélkül hagyván, ezt a status nem bírta sem magába olvasztani, sem magától távoltartani. A városi szerkezet, mely már századokkal ezelőtt a polgárság (*cité*) eszméjét benfelejtette a *purgerség* (*bourgeoisie*) eszméjében, nem volt képes közjogiságig emelkedni, s különben is hajlandónak mutatkozott épen a magyar nemzetiséget tekinteni idegen elemnek, s magát ellene statutumokkal is megvédeni.“

Érezte ezt már az 1840. országgyűlésünk, de épen úgy, mint más sok bajt, — eredmény

nélkül, ha csak azt nem találnók annak, hogy ezen országgyűlésen a bár számos indigenek közül az országgyűlési ülés és szavazat keveseknek jutott. Ujból felkaroltatott ezen ügy az 1844-ki országgyűlésen az aug. 31-ki kerületi ülésben, midőn külön honosítási törvényjavaslat kidolgozásával Szemere Bertalan és Ghiczey Kálmán jegyzők bizattak meg. Ezek el is készítették a törvényjavaslatot; és ez az, melyre Szalay Lászlónak fennebb mondott cikkei vonatkoznak. Sajnos, hogy magát a törvényjavaslat szövegét megszereznünk, bár szorgos utánjárás daczára, eddig nem sikerült; minek oka főleg abban rejlik, hogy a kerületi ülések irományai, illetőleg röpivei sem országos levéltárunkban, sem muzeumi vagy egyetemi könyvtárainkban nem léteznek, és így csak egyesek lehetnek oly szerencsések, azokat legalább töredékben birhatni, kiket azonban ismernünk eddig nem juttott. Azért a jogeszmék fejlődési történetének, s általában a tudománynak nem csekély szolgálatot tennének azon lelkes honfiak, kik ilyes szétszórt egyes röpiveket és nyomtatványokat gyűjtögettek, ha azokkal az országos levéltárt,

vagy egyéb hazai intézeteink könyvtárát gazdagítani buzgólkodnának!!

Az imént említett 1844-ki javaslat s általában azon idő szerint a honosítás körül uralgott hangulat, és azon már túlsulyra jutott meggyőződés, hogy — mint Szemere mondá — „nem nemesek kellenek a hazának; mert névszerinti nemesekkel mi bővelkedünk; de az igazi polgároknak érezzük szükségét;“ — okozta, hogy az 1844-ki országgyűlési törvények végén, ugy mint az előbbieken, új honosítottakkal — Szalay szerint: elvből-e? vagy a pillanat szeszélyében? — épen nem találkozunk; noha nem csekély számmal voltak, kik az 1840 ki legiőt jóval szaporíthatták volna; szóval: az 1844-ki országgyűlés indigenákat nem szült, habár maga az új törvényjavaslat sem részesülhetett azon szerencsében, hogy az óhajtott eredményhez eljuthasson; és nem is maradt volna számára jobb sors, mint a melyben azon számos, legtöbbszörre üdvöt ígérő reform-tervek és javaslatok jutottak, hogy csak kevesek előtt rövid ideig tudva és ismerve a feledékenységnek essék áldozatul, ha Szalay Lászlónk azt fel nem fogja, és irán-

ta szellemdús bírálatai által a figyelmet részint fenn nem tartja, részint nem ébreszti.

Mily dicső hivatás jutott az időszakai sajtónak — mint nem ugyan kötelező, de némileg talán mégis hasznos utasítást osztogató hatalomnak — a korszerű kérdések megvitatásakörül: annak igen jelentékeny példáját épen a többször említett 1844-ki honosítási javaslat sorsa mutatja; mert a honosítás szabályozása körüli további mozzanatok, — mint azonnal látni fogjuk, — újabb kiindulási pontjaikat sok tekintetben csak is Szalay László cikkeiben kifejtett nézetekből kölcsönözték.

Ugyanis a honosítás szabályozásának szükségérzete az 1844-ki birtok- és hivatalképességi törvények, az ősiség kinövéseinek elhárítására célzott reformtervek által mindinkább fokoztatván, az 1844-ben elejtett fonalnak újbólfelvétele a sürgős teendők sorában állott. Ezen irányban egy új törvényjavaslat elkészítésével az 1847-ki országgyűlés alatt Szentkirályi Móricz bizatott meg, a ki is ebbeli feladatának megmegfelelvén az új honosítási törvényjavaslatot elkészíté, és bemutatván, ugyanaz a Rendeknek 1848. január 27-én tartott, és ezt követő ülésin

minden oldalról megvitattatott, s megállapítatván a Főrendek elébe került; de ott több elvileges megjegyzésekre felhasználtatván, mielőtt részletes tárgyalás alá vétetett volna, a tett észrevételek figyelembe vételével leendő újabb meghányás és megállapítás végett a Rendekhez visszaküldetett; itt azonban az 1848-ki átalakulási irány fontosabb teendőinek engedni kényszerülvén a papiroson maradt, illetőleg az országgyűlési naplóban és irományok között tartott fenn az utókor számára.

Mielőtt az 1847⁷/₈-ki honosítási törvényjavaslat részletes fejtegetésébe bocsátkoznánk, nem léssen felesleges a honosításra 1848 után felmerült beható mozzanatok vázlatát előrebocsátani.

IV.

Az 1849-ki események, és azok urai — mint minden egyéb, úgy a honosítási tekintetben is — nem a mi hazai, hanem saját szempontjukból, jelesen az ausztriai állampolgárság eszméjéből indulva az 1849. márt. 4-ki birodalmi alkotmány 1. és 2. §-a alapján, — hol a bi-

rodalmat alkotó u. n. koronaországok egy egyenlő egészszé olvasztattak, — a 23. §-ban kimondá, „hogy a birodalom minden népeire nézve csak egy egyedüli polgárjog létez; t. i. „az ausztriai állampolgárjog“, és ennél fogva a 25-dik §-ban a szabad költözés a birodalom határai közt semmi megszorítást nem tőr; noha ezen szabad költözés — miután a már összeirt koronaországokból katonakötelezettek nagy számmal kezdettek Magyarországra átköltözni, hol még a katonakötelezettség ügye rendezve nem volt, — beállított az 1849. maj. 22-ki rendelet által; kimondatván: hogy a birodalmi alkotmány 25. §-ának hatálya a Magyarországra való beköltözésre nézve egyidőre felfüggesztetik.

Az 1852. nov. 29-diki ósiségi patens 14. §-ában kimondva lön: „hogy bárminémű fekvő javak szerzésében a honosulás vagy belföldiség hiánya miattjövendőben senki sem gátoltathatik.“

Az 1853. maj 1-jén életbeléptetett osztrák polg. törvénykönyv a honosítás tekintetében a polgári törvénykönyvnek az állampolgárságra vonatkozó rendeleteit léptette hatályba.

Ezek szerint (osztrák ptkv 29. 30. §. Füg-

gelék 5—12.) az állampolgárság állampolgártól születés által tetteleg szereztetik meg.

Idegenek pedig az osztrák álladalmi polgárságot elnyerik valóságos álladalmi szolgálat, valamely oly üzlet megkezdése által, melynek folytatása az országban rendes letelepedést tesz szükségessé; de ez a szabad révekre ki nem terjed. Valamint valamely szabad foglalkozás pusztán üzlete, vagy p. o. italmérés bérbe vétele, miután erre a rendes letelepedés nem szükséges, — és a bérleti szerződések felmondhatók: az álladalmi polgárságot nem hozza magával. Végül 10 évi fedhetetlen benlakás által. Ehhez azonban a kormányzék előtt igazolás szükségeltetik, minek megtörténtével vagy ott, vagy az illetékes közrendtartási hatóságnál az alattvalói eskü letétetik, és az illető erről hiteles bizonyítványt nyer. Előbb azonban a kormányzék a fedhetlen 10 évi előéletéről tudomást szerez.

Valamely üzlet vagy mesterség megkezdése nélkül, és 10 év lefolyta előtt kérethetik az állampolgárság a közrendtartási hatóságoknál, és ezek által a kérelmező vagyonának, kereset-

képességének, és erkölcsi magaviseletének mi-voltához képest megadathatik.

Valamely mezei jószágnak, háznak, vagy teleknek csupa birlalása vagy ideiglenes használása által; kereskedésnek, gyárnak alapítása, vagy a kettő közül valamelyikbeni részvét által személyes megtelepedés nélkül az osztrák állampolgárság meg nem szereztetik.

Külföldi nő, ki osztrák állampolgárhoz megy férjhez, az osztrák állampolgári jogot ez által megszerzi.

Azonban osztrák állampolgárrá lett külföldinek a polgári jog megszerzésekor már nagykoru gyermekei az által ezen álladalmi polgári jogot el nem nyerik.

Elvesztetik: kiköltözés vagy honpolgárnőnek külföldivel házasságra lépése által. (32. §. Függelék 13. sz.)

Az 1861-ki országbirói értekezlet 20. §-ban az országgyűlés intézkedéseig az 1852. nov. 29. patens érvénye fentartatott; és így a honosítás tekintetében eddig semmi újabb intézkedés nem történt, de nem is történhetett. Innét van, hogy a jelen idő szerint, a belföldiség hiánya a fekvő javak szerzésében akadályul nem szolgálhat-

ván, bár ki bejöhet, ingatlant szabadon szerezhethet; de képviselőt nem választhat, sem maga meg nem választathatik; mivel az 1848: 5. t. cz. 2. 3. §§. a választó képességet benszületett vagy honosított lakosoknak tulajdonítja. Szabad kir. városokban a választói és képviselői képesség csak a letelepedésből és nem a honoságból indul, 1848: 23. 6. 20. §§. Ugyanez áll a községi választásokra nézve is az 1848: 24. 1. §. szerint.

Hogy a honosításnak a fennebbieken ismertett jelen rendszere, — mely inkább rendetlen szer, mód elnevezésre érdemes, — fenn nem tartható, a felett kétkednünk többé alig lehet. Ezen, mint főbajaink egyikén, minél előbb segíteni kell, és pedig egy határozott és a kor szellemének egyrészről, más részről saját honi szükségleteinknek ez irányban megfelelő törvény által; mely a honosítást és a külföldieknek hazánkban jogviszonyait, törvényes korlátait körülírja.

De kérdés, honnét induljunk ki?

Minden jogi intézményeinknél, midőn azoknak módosítása vagy átalakítása jön kérdés alá, multunkat még akkor sem mellőzhetjük, ha az a jövőre nézve egyenes irányokat és kiindulási

pontokat nem is képes szolgáltatni; annyival kevésbé lehet figyelmen kívül hagyni a honosítás körül multunkban felmerült mozzanatokot és nézeteket, minél bizonyosabb, hogy azokban igen sok foglaltatik, mit eredménnyel felhasználhatunk.

Vegyük tehát elő a fennebb már említett 1847-ki törvényjavaslatot, mely már az országgyűlés alsó tábláján tüzetesen tárgyalatott, és ott megállapításra jutván a felsőtáblának alább (VIII.) előadandó észrevételeit vonta maga után.

E javaslat nagy részben visszatükrözteti az 1844-ki kísérletet, mely Szalay László birálatára okot és alkalmat nyújtott; és azon hatást, melyet e birálat az 1847-ki törvényjavaslatra gyakorolt.

V.

Lássuk tehát az 1847-ki törvényjavaslatot.

Ez három fejezetre oszlik:

Az I. fejezet szól a magyar honpolgárság megnyeréséről.

A II. a magyar honpolgárság elvesztéséről.

A III. a külföldiekről.

I. Fejezet.

1. §. Magyarhon területe alatt értetik mindazon terület, mely a magyar sz. korona alatt áll.

Mindjárt az 1. szakasznál látjuk, hogy ugyanazon eszme vétetett fel a szerkezetbe, melyet Szalay II. cikkében az 1844-ki javaslat ugyanezen §-ra nézve teljesen indokolva állított elő, és elejtetett az előbbiszerkezet, mely szerint a „hon“ nevezete alatt értetnek mindazon tartományok, melyek a magyar sz. korona alá tartoznak.

2. §. Magyaroknak tekintetik:

1-ör. Honpolgárnak törvényes gyermeke, akár benn a honban, akár annak határain kívül született legyen; továbbá, ki a hon határain belől született, de szülői nem tudatnak, az is honpolgár gyermekének tekintetik; — de kinek csak apja nem tudatik törvényesen, az anyja sorsát követi.

2. §. Ki származására nézve külföldi lévén, a törvény értelmében honosított.

E §. bekezdésénél méltányolva látjuk Szalaynak a II. cikkben tett abbeli észrevételét, hogy az 1844-ki „a hon polgárának tekintetik,“ helyébe: „magyarnak tekintetik,“ vétessék. Ugyanis — Szalay szavai: — bizom benne, mi szerint arra nézve egyetértünk mindnyájan,

hogy a törvénynek ezentul nem szabad olyas magyarokat ismernie, kik csak zsellérei, nem polgárai a hazának, azaz: kik polgári jogokkal nem birnak; s ehhez képest a jelen szövegben a „magyar“ szó minden esetre egy jelentésű a „honpolgár“ szóval. Aztána „magyar“ név genericus neve még az ország azon lakosainak is, kik más fajnévvel birnának. Igen, igen, uraim! ott az illir, vagy nem tudom mily zászlaju táborban — az nem áll, mit német tolmácsaitok nyelvetekre adnak: „hogy ungarok vagyunk mindnyájan, de magyarok csak részben; sőt épen ellenkezőleg: magyarok vagyunk mindnyájan, kik a magyar korona s magyar törvény alatt állunk; magyarok még azok is, kiktől különben a horvát, a rác névhez való jogot nem szándékunk elvitázni. Sohase erőködjenek ott a Száva partjain más közjogot formulázni, mi a legnagyobb tekintélyre hivatkozhatunk, egy horvátországi bánra, egy Zrinyire! Zrinyi Miklós — a XVI-dik században Bethlennel, Magyarországának legnagyobb statusférfia, midón 1647-ben báni székét elfoglalná, beszédet mondott, minél jelesebb székfoglalási beszédet még

nem olvastam, s melyet Ratkay „Memoria Banorum“ című munkájában időről időre nem ártana elolvasatni az illetőkkel. Ezen beszéd, melynek egyes szavait nem idézhetem, mert Ratkay munkája nincsen kezemnél, ezen beszéd világosan tünteti ki a magyar és horvát faj fentebbi correlatioját. S ugyanezen Zrinyi Miklós egy helyt Péter testvérét ekkép apostrophálja:

„az én vitéz öcsém mind magyar, mind horvát!
igazán szereti mert — látjuk — hazáját!

A ki olvasni tud, az a bánnak ezen két sorából is kiolvashatja a Magyarország és kapcsolt részek közötti alapviszonyt s kiolvashatja belőlök egyszersmind azt, hogy „az nem szereti igazán hazáját, kiben a horvát nemzetiség nem fog kezét a magyarral.“

A törvénytelen gyermekek honossága iránti észrevételek szintén ezen újabb szerkezetben figyelemre méltatva, és a kételyek eloszlatva jelentkeznek.

3. §. A honosításra elengedhetlen feltételül kívánatik meg:

1-ör hogy a honosítandó a magyar nyelvet beszélje;

2-or hogy teljeskoru legyen ;

3-or hogy a honban letelepedvén, benn lakjék
állandóul ;

4-er hogy külföldi alattvaló lenni megszünjék ;

5-ör hogy a honpolgári esküt letegye.

Azok, kik jeles találmányok behozatala, nagyobb gyárak vagy ipar-műhelyek felállítása, vagy közhasznu intézetek alapítása által az álladalomnak kitünő szolgálatot tettek, ezen §. 1-ső pontjának rendelete alól kivétnek.

4. §. Ki az 1. 2. 3. 4-dik feltételnek eleget tesz, folyamodására a törvényhozás által, ha kitünő érdemeinél fogva méltónak ítéltetik, a honpolgári eskü letétele mellett különös törvénynél fogva honosíthatik.

5. §. Lehet azonban az illető törvényhatóság által is honosíttatni ; de erre a 3. §-beli feltételeken kívül megkivántatik még, hogy a honosítandó

1-ör vagy letelepedésétől számítva 10 évig lakott légyen a honban folyvást és állandóan ;

2-or vagy szintén a letelepedésétől számítva öt évig azon esetben, ha jeles találmányok behozatala, nagyobb gyárak, vagy iparműhelyek felállítása, vagy közhasznu intézetek alapítása által az álladalomnak kitünő szolgálatokat tett ;

3-or vagy hogy az, ki a honban született ugyan, de külföldinek gyermeke — törvényeink szerint értendő — teljeskorúsága után egy év alatt kérje a honosítást, ha legalább 5 évvel előbb beköltözött.

4-er. Vagy hogy az, ki magyar honpolgárságát vesztett egyénnek külföldön született gyermeke, — elébb beköltözködvén, viszhonosításáért bármikor folyamodjék.

6. §. Külföldi hölgy, ki magyar honpolgárhoz megy nőül, már azáltal honosítottnak tekintetik.

7. §. A honosítás a honosítottnak egyszersmind nejére és kiskorú gyermekeire is kiterjed.

Teljeskorú gyermekei saját folyamodásukra külön honosítandók.

8. §. Az u. n. csángó magyarok, ha benn a hazában letelepednek, egyszerű folyamodásaikra a törvényhatóságok által egyszerűen honosíthatnak.

9. §. Ugy a 4. mint az 5. §. szerint honosított külföldiek a hon hasonosztályu egyéb polgáraival mindenekben egyenlő joggal, köteleességekkel és képességgel birnak; kivévn, hogy a törvényhozás tagjaivá külön törvény engedelve nélkül nem neveztethetnek, s nem választathatnak.

10. §. Ugyszintén a honosított külföldiek, bármi czimet és rangot viseljenek, különben azon jogokkal, melyek a honban bizonyos kiváltságokhoz kötve, csak úgy fognak birni, ha azon kiváltságokkal törvény szerint megajándékoztatnak.

11. §. Ki az 5. §. értelmében honosíttatni kíván, — megyében az alispánhoz, kerületben a főkapitányhoz, sz. kir. városban a polgármesterhez nyujtsa be szükséges bizonyítványokkal felszerelt folyamodványát, melynek, ha a törvényes kellékek a folyamodó

részeről teljesen betöltvék, kötelessége haladék nélkül kiadni a honosítási bizonyítványt.

A magyar honpolgári esküt azok, kik az országgyűlés által honosittatnak, az országgyűlés előtt; a törvényhatóságok által honosítandók pedig az illető közgyűlés előtt teszik le ilyképen:

„Én, N. N. magyar polgárnak felvétetvén, úgy a koronás királynak mint az alkotmánynak hűséget, a törvényeknek pedig engedelmességet fogadok, és a nemzet jogait és érdekeit védeni, s kötelességeimet irántok lelkiismeretesen teljesíteni szentül ígérem. Isten stb.“

12. §. Minden törvényhatóságnál leend egy névkönyv, melybe a honosítottak nevei fognak jegyeztetni. — Másolata a kir. helytartótanácsához évenként felküldetik.

Összevetve már most az 1847-ik évi törvényjavaslatnak Szalay fennebbi cikkeiben érintett 1844-ki javaslat szerkezetével: azt találjuk, hogy bár a főelvek a honosítás két nemére, a honosítás kiinduló pontjára nézve megegyezők, de a részletekbeni különbség nem csekély, melyben az idézett cikkekben felmerített aggályok és észrevételek találják kifejeztetésüket.

Figyelemre méltatva találjuk jelesen a III. és VI.-dik cikkekben felmerített észrevételre okot szolgáltatott azon pontot, mely szerint azon ma-

gyarnak, ki a hon határain kívül 10 évig tartózkodik, a nélkül, hogy ezt vagy közhivatala kívánná meg, vagy iskolai tanulással töltené az időt, vagy kereskedéssel foglalkodnék, — külföldön született gyermeke külön törvény nélkül nem válhatik a törvényhozás tagjává; mivel szerinte valaki iskolai tanuláson kívül még másféle tanulmányokkal is igen hasznosan töltheti idejét mind magára, mind a hazára nézve, — erről tehát már a 17. §. 3-dik pontjában, és a 18. §-ban, mint alább látni fogjuk, van intézkedve, és akkor a 3. §., illetőleg az 5. §. 4. pontja jön alkalmazásba.

A teljeskoruságnak a 3. §. 2. pontjában a IV. és VI. cikk észrevétele szerint határozatlan kitételét az 5-dik §. 3-dik pontjában foglalt „törvényeink szerint értendő teljeskoruságra“ határozza meg.

A külföldi hölgy iránt, ki magyar honpolgárhoz, ugyszintén oly magyar hölgy iránt, ki külföldihez megy nőül, s a honból kiköltözött, ha visszaköltözik: azon V. cikkben foglalt észrevételre jelesen, hogy az első esetben az ily külföldi nő özvegy korában megtartja e magyarrá lett minőségét? — a 6. és 20 §. felel,

mert a házasság által magyarrá lett külföldi nő ha özvegygyé lett, és bennmarad a honban, épen úgy megtartja honosságát, mint a 20. §. szerint a házasságra külföldivel lépett s kiköltözött nő, ha a honba visszaköltözik.

A törvényhatósági utoni honositást illetőleg a VI. cikkben foglalt észrevételeket teljes mérvben méltányolva találjuk az 5. §-ban.

VI.

A honosítás eredményét illetőleg az 1847. javaslatnak az 1844-kitőli eltérése igazolni látszik a VII. cikkben foglalt fejtegetések valóságát, mert mialatt az 1844-ki 7. §. azt szándékolta, hogy „azok, kik maga a törvényhozás által honosittatnak, az ország nemesei közé tartoznak,“ a fennebb előadott 9. §. azt mondja, hogy úgy a 4. mint az 5. §. szerint honosítottak a törvényhozás tagjaivá külön törvény engedelmével nem neveztetethetnek s nem választathatnak.

A 12. §-ban állott az 1844-ki javaslat szerint, hogy a törvényhatósági uton honosítottak nevei tudás végett a helytartótanácsnak évenként felküldessenek. Ez megmaradt lényegileg

az 1847-kiben is, bár Szalay az V. czikkben azt javaslá, hogy valamennyi honosítás a végrehajtó hatalom formái iránti intézkedésiglen megerősítés végett az országgyűlés elébe terjesztessék. — Nézzük tovább az 1847-ki törvényjavaslatot.

13. §. A magyar tenger melléken a külföldieknek az 5. §. értelmébeni honosítása reudesen a jelen törvényben foglalt szabályok szerint megy végbe; azonban az ottani sajátságos körülményekhez s tenger-kikötői szabadtékokhoz képest e részben még a következő rendelkezés tételik azon külföldi egyénekre nézve, kik kereskedéssel, műiparral vagy tengerészettel foglalkozván a jelen törvényben kijelelt 10. illetőleg 5 évi határidők eltelte előtt honosulni kívánnak:

Az ily kivételes honosításra következő feltételek kívántatnak:

- 1-ör hogy a honosítandó teljeskoru legyen.
- 2-or elélhetéséről biztosítékot mutasson fel;
- 3-or a magyar polgári esküt letegye.

A honosítandó — bizonyítékokkal ellátott folyamodványát a magyar kir. kormányzékhez nyujtja be; — ez, — ha azon törvényhatóságtól, melynek területén a honosítandó ideglenesen tartózkodik, — kielégítő tudósítást veend, a folyamodót — vallásra való tekintet nélkül — honpolgárnak bevenni köteles, s ha a magyar polgári esküt leteszi, mindazon

jogokban, kedvezményekben részesül, és mindazon kötelezettségek alá esik, melyek kereskedői és tengerészeti tekintetben a magyar hon benszületett polgáraitra fennállnak; — de az ilyféle egyének is, ha a törvényes 10. illetőleg 5 évet a tengeremelléken, vagy egyebütt a honban lakván, eltöltik, és a többi általános törvényes feltételeknek eleget tesznek, minden tekintetben a magyarországi honpolgárok sorába lépnek.

Erről a többször idézett cikkekben említés nem foglaltatván, úgy látszik, hogy csak az 1847-ki javaslatba vétetett fel. Indokai az országgyűlési napló tanusítása szerint következők.

A tengeri hajók könyvezve lévén, ausztriai lobogó jogával másnak el nem adathatnak, mint kétségtelen ausztriai, illetőleg magyar alattvalónak; és a hajók vezetése is védő és támadó rendeltetésüknél fogva más egyénekre nem bizathatik, mint a kik a hűségi esküt, — melynek következménye az alattvalói kötelezettség, — eleve letették; egy részről tehát a hajók szaporodása és birtokolhatása, más részről ügyes, habár külföldi tengerészek szegődhetése miattezen osztályra nézve kivételt engedélyezni elkerülhetlen szükség. — Ez által az

illető nem honosittatik, csak a kijelölt specialis jogra képesítettik.

14. §. A honosodásra a jelen törvényben megszabott feltételek — kivéve a becikkelyezés általi honosítás esetét, — Erdélyben is teljesíthetők; s ki hiteles oklevelekkel bizonyítani képes, hogy azoknak Erdélyben tett eleget, Magyarországbán és a kapcsolt részekben is, ha átköltözködnék, valóságos magyarországi honpolgárnak elfogadtatik.

15. §. Azokra nézve, kik a jelen törvény kihirdetése előtt az országban letelepedtek, azon évek, melyeket eddiga honbantöltöttek, az 5. §. 1. 2. pontjaiban említett 10, vagy illetőleg 5 évekbe beszámítandók.

16. §. A honban lakó zsidókra nézve az 1840. 29. t. cz. rendelete fenmaradván, — külföldi zsidók sem be nem vándorolhatnak, sem meg nem telepedhetnek.

Ez utóbbi §-ban foglalt intézkedésre vonatkozólag Szalay VII-dik czikke végén azon említést találjuk, hogy az 1844. javaslat 13. §-a saajátszertü viszonyainknál fogva a külföldi zsidók beköltözködéséről és honosításáról külön törvényt ígér. — Ugy látszik azonban, — itt melleleg megjegyvezve, hogy a külföldi zsidók beköltözése iránti 1844-ki — szintén eredmény nélkülmaradt — törvényjavaslat

ezen 16-ik §-nál nem nyert pártolást, mert e szerint mind a bevándorlástól, mind a telepedhetéstől teljesen elzárattak.

II. Fejezet.

17. §. Magyar honpolgár lenni megszűnik:

1. Ki külföldön honosítja magát.

2. Ki idegen hatalmasság hadseregében közállamalmi engedelem nélkül mint katona szolgál, vagy idegen hatalmasságtól czimet, rendet vagy hivatalt — évdíjjal vagy a nélkül — fogad el.

3. Ki a hon határain kívül tíz évig tartózkodik, a nélkül, hogy ezt vagy hazai közhivatala kívánná meg, vagy iskolai tanulással és különös szakképzés végett töltené.

4. Ki e honból, mindenét eladván s magával vivén, s vissza nem térési szándékát is kijelentvén, — végképen kiköltözik.

18. §. Ki megszűnt magyar honpolgár lenni, az később visszahonosíthatatik, ha honpolgársága vesztésének okait elhárítván, és a 3. §. kívánatainak eleget tévén, visszahonosítása iránt a 11. §. értelmében az illető törvényhatósághoz folyamodik.

19. §. Ki arról vádoltatik, hogy mint idegen hatalmasság hadseregében szolgált katona a hon ellen szabad akaratból fegyvert viselt, vagy szabad akaratból ellene mint kém szolgált, — az ilyen csak a Felség engedelmével léphet a hon földére, és nem honosíthatatik vissza elébb, semmint törvény elébe

állittatván, vagy felmentetett, vagy elmarasztatván büntetését kiállotta, — és ez utóbbi esetben az 5. §. alatti feltételeknek eleget tön.

20. §. Magyar hölgy, ha külföldihez megy nőül, s a honból kiköltözik, honosságát elveszti; de ha a honba ismét visszaköltözik, folyamodás nélkül visszahonosítottnak tekintetik.

31. §. Ki honpolgárságát elvesztette, birtokára, követeléseiére és minden megnyilt örökségeire nézve csak azon jogokkal bir, melyekkel a honban a III ik fejezet szerint a külföldiek birnak.

Ennyi, a mit az 1847-ki javaslat a magyar honpolgárság elvesztéséről mond.

VII.

Összehasonlítva ezt Szalay László VIII. cikkében tett megjegyzésekkel: az elvesztés 1-ső esete összevág; ellenben a 2-diknél, mely az 1844-ki javaslat 14. §-ban így állott: „ki idegen hatalmasság seregében mint katona szolgál,” az 1847-diki javaslat 17. §. 2-dik pontjában ép azon módosítást szenvedte, melyet Szalay is ajánlott, hogy t. i. nem csupán a katonai szolgálat, hanem a czimek, rend és hivatalok is — a mennyiben a magyar statushatalom engedélye nélkül fogadtattak el, — mint ezt a francia törvény is tartja, — felvétessenek a vesztés okai közé.

Az 1847-ki javaslat 17. §. 3-dik (1844. 14. §. 3.) pontjáról már fennebb is szó volt az V. alatt; erre nézve azonban Szalay észrevétele, (III. cz.) hogy az ilyenek külföldön született gyermekei Franciaországban született francziáknak tekintetnek, és a született francziáknak valamennyi jogaival birnak, ha Franciaországba visszatérnek, a fennebbi 5. §. 4-dik pontjában csak részben talált kifejezésre. A 4-dik pont maradt mint előbb volt.

A jelen 19-dik §-ra tett megjegyzést illetőleg: az idegen hatalmasság hadseregében szabad akaratbóli fegyverviselés, vagy szabad akaratbóli kémkedéssel terhelt nem úgy mint az 1844-ki javaslatban egyszerűen a felség engedelmével léphet a hon földére, hanem felmentése vagy büntetésének kiállása után csak az 5. §. értelmében honosittathatik vissza.

A külföldihez nőül ment magyar hölgy sorsát azon esetre, ha férje honiságát elveszti, a jelen 20. §. dönti el; habár arról, hogy férje netán honiságát elvesztette: benne említés nem foglaltatik. Mert szigoruak lennének, ha ezen elvesztést a nőre nézve is kiterjesztenők.

A többi észrevételeket illetőleg Szalay VIII. cikkére utalni elégségesnek véljük.

Következik a külföldiekről szóló

III. Fejczet.

22. §. Rabszolga magyar földre vagy hajóra lépén, szabadságát azonnal visszanyeri.

23. §. Megtelepedett külföldinek tekintetik az is, ki folyvást a honban lakván — egyszersmind élhetéséről biztosítékot mutatván ki, vagy képességét igazolván, állandó megtelepedési szándokát az 5. §. szerint az illető törvényhatóságnak bejelenti, s arról részére bizonyítvány adatik ki.

24. §. Idegenek gyarmatosítása — a 8. §. esetét kivéve — tiltatik; a néptelen térek a hon népesebb vidékeinek lakosaiból lévén megszállítandók.

Gyarmatosításnak pedig vétetik, ha a telepítés feltételei a telepítő és telepedők közt szerződésileg határozatnak meg.

Kivétetnek a gyár-és ipar-vállalatokhoz szükséges szakértő egyének.

25. §. A megtelepedett külföldi üzhet önálló mesterséget, műipart, kereskedést, művészetet; általában mindenféle kereset- és élelemmodot, azon feltételek teljesítése mellett, a melyek a honpolgárokra nézve megkívántatnak.

26. §. A megtelepedett külföldi képességgel bir gyár-épületekhez szükséges telket és házat szerezni, de földbirtokot csak haszonbérben; így is csak egyéb

jogviszonnyal nem kevert tiszta haszonbéri szerződés mellett tarthat.

27. §. Ki a jelen törvény kihirdetése után a 26. §. ellenére tiszta haszonbéri szerződésen kívül bármi czímen földbirtokot szerez, — bárki által teendő feljelentés nyomán az illető hatóságbeli tiszt*) ügyész köteles ellene szóbeli pert indítani, s az ilykép szerzett birtok az 1836. 15. t. cz. szerint részenkint is eladatván, az ára az országpénztárába fizettetik be.

28. §. Ha örökség utján szállana földbirtok külföldre, az tartozik egy év alatt, ha a honban meg nem telepedik, magyarnak eladni; mit ha nem tenne: a 27. rendelet szerint eladatván, az ára fog nékie átadani. Mind a két esetben azonban a 33. §-ban meghatározott levonati díjnak helye leend.

29. §. Azon honpolgár, ki külföldinek a 27. 28. §§-ban foglalt tilalom kijátszására — a vételszerződésnek saját nevére iratása által — segédkezet nyújtana: — úgy az is, ki ily eladást teend: bárkinnek feljelentésére az illető törvényhatóság tiszt ügyésze által mint csaló közkereset alá vetendő, s mint olyan az 1840. 22. t. cz. 130. §-ban meghatározott büntetéssel fenytendő.

30. §. Mely külföldiek ezen törvény kihirdetése előtt az 1715: 23. t. cz. ellenére szereztek és tartá-

Figyelmeztetésül: a 27. §-ban e szók: „ügyész köteles ellene szóbeli pert indítani“ az 1847. o. gy. irományokban a szövegből kimaradt; pótolatott itt a napló 148. lapjáról, hol a 27. §: idéztetik.

nak földbirtokot, azon kívül, hogy meghonosításuk előtt bármily magyar által az idézett t. czikk értelmében kibecsültethetnek: a törvény kihirdetése után az 1723. 64. t. cz. folytán — mind a házi, mind az országos pénztárba a rájuk aránylag esendő adón felül — birtokuk vételi árának száztól egyét fogják fizetni; mely évenként újabb száztól egygyel fog növekedni mindaddig, míg vagy meghonosulnak, vagy birtokukat el nem adják.

31. §. Közhivatalt a megtelepedett külföldi nem viselhet.

32. §. Ugy vagyonától, mint egyéb élelem- és keresetmódjától a mindezekre nézve fonnálló törvények szerint a honpolgárokkal együtt a külföldi is tartozik a terheket viselni.

33. §. A hon határain kívüllakó külföldi a honban nyilott örökségét — mint szintén a kiköltözködő egyén itten keresett vagyonát, miután annak egy tizedrészét az ország pénztárába befizette, kiviheti.

Ezen esetekre községenként felügyeltetni az illető törvényhatóság köteles. Ez oknál fogva külföldre örökség nem vitethetik, — sem vagyonával a külföldi — megyékben a szolgabíró, kerületekben és sz. kir. városokban az illető kapitányok engedelmével — ki nem költözhetik.

34. §. A magyar tenger melléki szabad kikötők területére a 26. 28. 30. és 33. §§-ok rendelete ki nem terjesztetik.

Érdekes, a mit Szalay a külföldiekről szóló fejezetre mond a többi közt a VIII. és IX. cikkben:

„Midőn valamely nemzet önnön polgárainak sorsával foglalkodik, akkor veszedelem nélkül engedheti magát oda a legszabadabb nézeteknek. Mennél inkább magasztatja fel polgárainak jellemét, annál inkább emelkedik önmaga is; minden a mit elkövet, hogy polgárait nagyokká, dicsőkké tegesse, azt önnön nagyságáért, önnön dicsőségéért követi el. De midőn más népekkel való viszonyait szabályozza, akkor nagylelkűsége könnyen veszedelmessé válhatnék önmaga iránt. A polgári jog, mely a nemzeteket egymás iránt igazgatja, kölcsönös szerződéseikben rejlik. A mely nemzet nem akarja magát gyengíteni, nem akar önmagának ártani, annak tekintetbe kell venni, hogy mit tesznek más nemzetek érette, s akkor tudni fogja, hogy mire kelletik magát köteleznie irányukban. Ezen elven alapul az összes ovatoság, mely a népek biztosságának és függetlenségének fenntartására szükséges. Nagy lépés az emberiség közjava, a népeknek egymáshoz közeledés e felémár az is, hogy eleve biztosítjuk

nekik azon előnyöket, melyekben minket szerződéseik által részesítenek. Ez is tényező léssen arra, hogy végre elszűnjék a sorompó, mely a polgárisodott nemzeteket távol tartja egymástól. De miglen átalánossá válandott ezen hajlam, addig nem szabad magunk családjának érdekeit feláldozni más idegen család érdekeinek.“

„Szerettük volna, ha a törvényjavaslat szerkesztői nagyobb kört engednek ezen elv nyilatkozásainak.“ — Helyesli azonban azt, hogy a külföldi csak haszonbérben tarthat földbirto-
kot, mielőtt honosíttatnék, mert „körülményeink olyasok, hogy e tekintetben még a viszonyosság elvéből sem szabad kiindulnunk.“ — De több intézkedései a bírált törvényjavaslatnak szerinte — mint részletesen is megjegyzi — részint nem tudnak a viszonyosság elvé-
ről, részint még ezt sem tűrik meg. — Megjegyzéseit a következőkkel fejezi be:

„Száz kérdéssel, száz kifogással állhatnánk még elő, de jobbnak látjuk azt indítványozni: maradjon ki egészen a jelen törvényjavaslatnak (értve az 1844-kit) a külföldieket illető része, ily fontos ügyet nem szabad mintegy futtában,

ily terjedelmes ügyet nem lehet egy toldalékokskában tárgyalni. Ha valamely nemzet azt állítja fel elvül: hogy belföldi és külföldi között polgári tekintetben nem létezik különbség, vagy ha mindenben a viszonyosság elvéből indul ki: akkor egypár szakasz elégséges, kivált ha az illető nemzet már rendszerezett törvénykönyvekkel bír. De a magyar törvényjavaslat szerkesztői más elvből indultak ki, s a magyaroknak még nincsenek rendszeres törvénycodexei, és így a külföldiek jogkörének meghatározására ívek és ívek kívántatnának. Ez ügyben tanácsosabb per excerpta dolgoznunk, még pedig oly értelemben, hogy az elutasíthatlanoknak talált pontok részben külön rubrumok alatt, részben a városi codexben az ipari törvényekben stb. állapittassanak meg.“

Eddig szól az 1847-ki törvényjavaslat.

VIII.

Mily sorsjutott az imént ismertetett 1847-ki — mint fennebb már megjegyeztük, a karok és rendeknél 1848-ban a fennebbi szerkezetben szerencsésen keresztülhatolt — törvényjavaslatnak: ezt az 1847-ki országgyűlési irományok

46. száma (73. 74. l.) tanusítja. Ott olvasható a Főrendek válaszüzenete a honosításról és külföldiekről szóló törvényjavaslatra, mely röviden a következőket foglalja magában:

Előrebocsátván, hogy a rendelkezésnek szükségét a Főrendek is elismerik, azért, mielőtt a törvényjavaslatnak szakaszonkinti tárgyalásába bocsátkoznának, alapelveiket közlik.

Az I. fejezetben azt találják, hogy midőn az egy részről eddigelé a törvényhozásnak ki-rekesztőleg gyakorolt honosítási kitünő jogát mind hatáskörére, mind eredményére nézve lényegesen megcsonkítja (a mennyiben t. i. a törvényhatóságok általi honosítást is megállapítja), más részről e fontos jognak az összes törvényhozással egyiránt és hasonló eredménnyel leendő gyakorlatára mindazok irányában, kik a honbani lakás iránt az 5. §-ban megállapított feltételeket teljesítendik, az országnak minden törvényhatóságait, minden biztosíték és ellenőrködés nélkül, — mert a 12. §., hogy a honosítandók névjegyzéke a helytartótanácsához felterjesztessék, ilyennek nem tekinthető — felhatalmazza.

Ahhoz, hogy a honosítási jog a törvényho-

zás és törvényhatóságok által is gyakoroltassék, Ő Főnsége (a nádor) és a főrendek is hozzájárulnak; a honosításnak e két módját mindazonáltal a gyakorlásnak mind körére és szabályaira, mind eredményére nézve egymástól megkülönböztetendők vélik.

A főrendek a honosítás jogának a hon érdekében leendő gyakorlására nézve a lehető legnagyobb biztosítékot az összes törvényhozásban látják; arra, hogy a törvényhozás e jogáról önkényt lemondjon, elégséges indokokat nem látnak fenforogni, mert különben is a jövendő törvényhozásoknak a jelenvalóhozi hasonló-jog és hatáskörét korlátolni e tekintetben sem lehet; (!?) azt ohajtják tehát, hogy a törvényhozás eme joga jövendőre is teljes ép-ségben fentartassék: „miszerint az előfordulandó esetekben előre felállítandó bármi feltételek nélkül, úgy, amint eddig, ezentul is szabadon és minden megszorítás nélkül, s a honosítandóknak a született magyarok minden polgári jogaival és így a nemességgel, és a körülményekhez képest országgyűlési szavazati joggal is leendő felruháztatása mellett — honosithasson.“

Más részről ellenben azt, hogy a szorosabb értelemben vett honosítás, rendesen s ki-rekesztőleg a törvényhatóságok által gyakoroltassék, alkotmányos szerkezetünk sajátságos körülményei között a főrendek is czélszerűnek tartják; de az e tekintetben könnyen történhető visszaélések meggátlása végett mulhatlanul szükségesnek vélik, hogy nem csak a feltételek, melyek mellett a honosítás törvényhatóságiuton eszközölhető lesz, a megkivántató óvatosságokkal jelöltessenek ki: hanem arra nézve is, hogy az illető törvényhatóságok az általuk kezelendő honosítási jogot szorosán a törvény értelmében gyakorlandják, elégséges biztosíték állíttassék fel.

A törvényhatósági honosítás feltételeinél a főrendek kívánák, hogy a honosítandónak vallása, erkölcsisége, és előbbi honából lett végelbocsáttatása, kimutatva legyen; ezen felül különösen a hivatal és törvényhozásrai befolyási képességet illetőleg vagy azt elhatároztatni ohajtják, hogy a honosítandó e jogok gyakorolhatása előtt a törvényjavaslat 5. §-ban említetteknel számosabb éveket tartozzék a honban tölteni; vagy pedig a helyett más, e tekintet-

ben teljesen megnyugtató feltételt (?) megállapítani kívánnak.

Annak biztosítását, hogy a törvényhatóságok e jogot a törvény értelmében és céljának megfelelőleg kezelendik: a főrendek egy részben magokban a felállítandó feltételekben is találják fel; más részről tekintve, hogy a törvények sikere leginkább az előforduló egyes esetekre alkalmazásától függ: a törvényhozás figyelmét arra különösen kiterjesztendőnek vélik, hogy a megállapítandó feltételek a törvényhozás által a honosítási egyes esetekben törvényszerűleg alkalmaztassanak, s hogy a szerint azoktól, kik a feltételeket teljesítik, a honosítás meg ne tagadtathassék; és hogy a törvényhatóságoknak e tekintetbeni törvényellenes eljárása foganatosan érvényteleníthetessék is, a 12 §-ban foglalt intézkedésnél kielégítőbb, és oly javaslatot ohajtanak, mely szerint a végrehajtó hatalom törvényes felügyelési jogát a kir. helytartótanács útján minden egyes honosítási esetben sikeresen gyakorolhassa.

A honpolgárság elvesztését tárgyazó II.

Fejezet az elsövel szoros összefüggésben lévén, az észrevételek akkorra tartattak fenn, midön az I. Fejezetnek alapul szolgáló elvek meglesznek határozva.

A III-dik Fejezetet illetöleg a főrendek meggyöződése, hogy a külföldiek jogviszonyainak törvény általi rendezése már csak azért is, mert e részben más országok alattvalóinak irányában a kölcsönös viszonyosságnak fentartása is méltó figyelmet érdemel, sokkal több nehézségekkel jár, mintsem hogy a honosítási törvénynek kapcsolatában, melynek kiegészítésére különben sem kívántatik meg, terjedelmesebb törvényhozási intézkedés nélkül czélszerűentárgyaltathatnék; és azért a szoros értelemben vett (?) külföldiek jogviszonyai iránti rendelkezést e helyen mellözendőnek vélvén, a törvényjavaslat e Fejezetének rendeletét csupán a megtelepedett külföldiek jogviszonyai meghatározására szorittatni, általában pedig minden külföldiekre egyedül csak a birtokképeség irányában teendő intézkedésekre nézve kívánják kiterjesztetni.

Intézkedést óhajtanak továbbá a megtele-

pedett külföldiek irányában rendőri és bűnvádi esetekben követendő eljárás iránt; más részről úgy látják, hogy a midőn minden megfontolást igényel azon kérdésnek elhatározása, vajjon a külföldieknek gyarmatosítása a közlött törvényjavaslat szerint általában eltiltandó-e? úgy a 24. §. fogalmazása is tágasabb értelmű, mintsem hogy céljának megfelelhessen.

Vége a mennyiben a 30. §. a földbirtokot szerzett külföldieknek adóztatása tekintetében visszaható és súlyosabb az eddigi törvényekben megállapítottnál, s így az igazsággal meg nem egyeztethető : óhajtának oly javaslatot, mely vissza ne hasson; s erre nézve a fenforgó kérdésnek megoldása nézeteik szerint az által könnyítettethetnék, ha az illetén birtokosoknak a meghonosulhatásra bizonyos határidő és minden önkénykedést kizáró oly feltételek határozatnának meg, melyeket ők is teljesíthetnének.

Ezek voltak ama főelvek és pontok, melyeket a felső tábla, — mielőtt az egyes §§-ok külön tárgyalásába bocsátkozandott, — újabb javaslatban előterjesztetni óhajtott; de ez már azon idő szerint az események rohama követ-

keztében eszközölhető nem volt; s ezzel törvényhozásunknak a honosítás körüli alkotmányos tevékenysége megszakadt.

Nem bocsátkozunk a főrendek fennebbi észrevételeinek fejtegetésébe, mivel ez a jelen idő szerint meddő munka lenne; inkább egyenesen azon irányokat akarnók kijelölni, melyek szem előtt tartva az 1847-ki törvényjavaslatot, a változott körülményeket, az előbbrehaladt államok e nembeni institutióit és a megtörtént tények egészben — bár elutasíthatlan, részben azonban mégis módosítható — logikáját, — a honosításnak jövődöben követendő rendszerére nézve alapul, illetőleg zsinórmértékül szolgálhatnának.

IX.

Tekintsünk szét egy kissé az álladalmaknak az állampolgárok és idegenek közti különbség megállapítását tárgyazó intézkedésein, és tapasztalni fogjuk, hogy a jogi különbség mind köz-, mind magánjogi tekintetben igen is jelentős, és ez általában áll minden államban; az eltérés egyik és másik közt csak abban áll, hogy míg az egyik igen is szükkeblüleg intéz-

kedett és jár el az idegenek irányában — mi közjogi szempontból mindenkor teljesen igazolható marad — addig a másik inkább közeledni látszik azon talán már nem épen a messze távolban rejlő jövőhez, mely a korunkban annyira kifejlődött közlekedési utak és módok folytán az emberiség közös érdekeinek, és a vagyonforgalom megkönnyítésének szempontjából indulva, azon korlátokat, melyek útjában állanak, legyőzendi, és a magánjogi viszonyokat a benszülöttek és idegenek közt, melyek szerződésekből erednek, ha nem is mindenütt egyenlő, legalább analog irányokban fogja szabályozni. Ily közeledés jelenségeit látjuk a német közönséges váltórendszabályban, az általános „Kötelmi jog“ körüli mozgalmakban.

A honfiak és idegenek közötti különbség nem mindig ama viszonytól méretik, melyben valaki a területtel áll, nem attól, vajjon az állam területén, vagy azonkívül lakik: sőt inkább nem ritkán személyes vagyis a személyre való tekintetből irányul; így p. o. mint alább látni fogjuk: Angolhonban a területi szempontból indulva, a szülőhely dönti el, ki tekintessék angol alattvalónak; mialatt Franciaországban

a személyiség, a szülők, jelesen az atyának nemzetisége határozza el rendszerint a gyermek nemzetiségét is; a francia, az angol, a német megmarad az ő államkötelékében, habár külföldön lakik is. Az államkötelékbeni lét, vagy nem lét az, mi a különbségre nézve határozó, és ez azon irány, melyet az újabb törvényhozások jobbra követnek, s melyben az 1844-ki törvényjavaslat is indult.

Azonban lássuk a különböző rendszereket, melyek majd a területi, majd a személyi eszméből, illetőleg elvből, majd vegyesen mindkettőből fejlődtek, és ezen rendszereknek közjogi hatályait.

A) *Az amerikai rendszer.*

Amerikában ki az unio területén születik, az unio polgárának tekintetik. Kivétetnek oly egyének gyermekei, kik területenkivüliséget igényelnek; továbbá a kik indiánoktól vagy szinesektől származnak. — De ez utóbbi megszorítás a legújabb — bár az elnök vetőjával fogadott — törvény szerint megszűnt.

A naturalisatio joga kizárólag az uniót illeti, az egyes államok a polgárjogot nem osztogathatják.

A polgárjog megnyerése következő feltételekhez van kötve:

1-ör Csak oly szabad egyének naturalisálatnak, kiknek hazája az unióval harcban nem áll.

2-or A ki naturalisáltatni kíván, tartozik ebbeli szándékát az unio, vagy valamely unióbeli állam törvényszéke, vagy ennek irodája előtt esküvel erősíteni, és véglegesen csak ettől számitandó három év mulva honosittatik. Kiskorukra nézve megkivántatik, hogy teljeskoruk előtt három éven át az unió területén laktak legyen.

3-or A honositást kérőtől megkivántatik, hogy öt évig az unió területén és egy évig azon államban, melyben polgárjogát igényli, lakott legyen.

4-er Igazolnia kell, hogy jó hirnevü, és hogy az unióhoz szít; ez utóbbit nem eskü, hanem tanuk által.

5-ör A felvett köteles, ha nemesi czimmal bir, erről és előbbi polgárjogáról lemondani s az uniónak hűségét esküdni.

A naturalisatio megadja a polgárjogot ne-

jének és a honosítás idején Amerikában lakó kiskoru gyermekeinek is.

És ha a honosítandó végleges honosítása előtt, de a törvényes feltételeknek már eleget téve meghalt, özvegyének és gyermekeinek adatik a polgárjog.

B) *Az angol rendszer.*

Angolhonban szabályul áll : hogy a meddig az angol uralom terjed, az azon belőli születés adja meg az angol alattvalói jogot, (natural-born subjects, ellentétben az alienekkel). Ezen szabály áll az angol hajókra és külföldön az angol követségi lakokra nézve is, még akkor is, ha mindkét szülő idegen. Előbb a bár angol szülőktől, de külföldön születettek is idegeneknek tekintettek; jelenleg azonban angol alattvalói joguk ezeknek is biztosítva van.

Idegeneknek naturalisatiója kivételként fordul elő és csak azon megszorítással, hogy ehhez parlamenti act szükséges; és a naturalisált angol sem a királyi titkos tanácsban, sem a parlamentben ülési jogképességgel nem bír. a)

C) *A francia rendszer.*

Franciának csak az tekintetik, ki francia atyától származik. A francziának külföldön szü-

letett minden gyermeke francia. (Code civil 10.) Ezen felül oly francziának, ki francia minőségét elvesztette, külföldön született gyermeke, valamint az idegennek Franciaországban született gyermeke (ime a területiség elve szerint) igényelheti a francia polgári minőséget nagykorúságának betöltése utáni évben; de azon esetben, ha Franciaországban tartózkodik, ki kell jelentenie, hogy szándoka lakhelyét Franciaországban állandosítani; ha pedig külföldön tartózkodik: köteleznie magát, hogy állandóan Franciaországban fog lakni, és azt a lékötelezési szerződéstől számitandó egy év alatt teljesíteni tartozik. (Code civ. 9.)

Idegenek is, kik 10 évig szakadatlanul Franciaországban laknak, a naturalisatiót kérhetik.

D) *A spanyol rendszer.*

Spanyolországban a honosság rendszerint spanyol szülőktől születés által alapittatik meg; de spanyol és afrikai vérvegyüleből származott gyermekek polgárjoggal nem birnak, és külföldiek csak cortesii diploma által válhatnak spanyol polgárokká. (1812-ki alkotmány 18. 19. és köv. §§.)

E) *Svájcban* sem a benszületés, sem a lakás nem nyújt igényt a naturalisatióra. A svájci polgárjog a cantonalis polgárjoghoz, ez pedig a községi polgárjoghoz van kötve, mely utóbbit rendszerint születés által, kivételesen azonban a községi, illetőleg az államkötelekbe való felvétel által lehet megszerezni.

Egyébiránt az 1848-ki szövetségi alkotmány 41. cikke biztosít minden keresztény vallásu svájcit a szövetség területén szabad megtelepedési jogáról, a következő közelebbi részletes meghatározások mellett:

1) A keresztény valláshoz tartozó svájci-től bármely cantonbani megtelepedést megtagadni nem lehet, ha a következő igazoló okiratokkal bir:

a) egy bizonyító irattal szülőhelyéről, b) erkölcsi magaviseletéről, c) arról, hogy polgári jogokkal bir, és ha kell, be tudja bizonyítani, hogy vagyonnal, hivatallal, vagy mesterséggel képes magát és családját fentartani.

A honosított svájciak ezenkívül kötelesek bebizonyítani azt is, hogy legalább öt évig élvezték valamely canton polgári jogait.

2) A megtelepedő a megtelepedést meg-

engedő canton részéről semmi más kezesség vagy különös megterheltség által ne akadályoztassék a megtelepedésben.

3) A megtelepedési engedély megadásának ideje, valamint az annak elnyeréseért a cantoni hivatalnak fizetendő összeg maximumának meghatározása külön törvénynek tartatott fenn.

A 42-ik cikk szerint minden cantonpolgár egyszersmind svájci polgár is. Mint ilyen a cantonban, melyben megtelepedett, gyakorolhatja szövetségi és cantoni politikai jogait. De ezen jogokat csak azon feltételek alatt gyakorolhatja, mint a canton polgárai, és a cantoni ügyekre vonatkozólag csak hosszabb ott-tartózkodás után, melynek idejét a cantoni törvényhozás határozza meg; de két évnél hosszabbra nem nyujthatja.

A 43. cikk szerint a cantonok nem adhatnak külföldieknek polgárjogot, ha azok az államszövetségből el nem bocsáttattak.

F) *A német rendszernek* fő jellege, hogy a honosság születésből ered. — E mellett azonban vannak még a honosság elnyerésének könnyebb módjai is.

Ausztriának ezen iránybani rendszeréről már fennebb volt szó a IV. cikkben.

Poroszországban a ki letelepedik, belföldi-vé válik, és minden idegen, ki fedhetlen hirnövü, és magát eltartani képes, tetszése szerint letelepedhetik.

Minél kedvezőbb a porosz rendszer, annál szigorubb a bajor, mely az idegenek megtelepedését igen nehezíti, és e mellett a honosítás elnyerése módjául csak is egyedül a királyi szabad adományozást tartja.

A német rendszer sem megy annyira, hogy az ingatlanok pusztá tulajdonát a honosság megszerzésére elégségesnek tekintené. Az ilyenek mint forensisek (a „landsassiatu minus plenus“-nál fogva) a honfiaktól különböznek, és csupán az ingatlanokra vonatkozó törvények és intézmények tekintetében jelentkeznek az állam irányában, egyébként idegenek (p. o. Auszt. ptvkv. 31. §. — Porosz Landrecht 36. §. Bajerisches Edict 1818-ról 4. §.)

Az 1866-ki román alkotmány 7. §-nál ez áll:

„Csak keresztény vallásu idegenek nyerhetnek honosítást“; a 3. cikk: „A román tertü-

letre idegen néptörzsöt (ginta) hozzátartozóival betelepíteni nem szabad.“

Két honosságnak egy személyben való egyesítése nemcsak nem lehetetlen, sőt a jelen idő szerinti culturviszonyok által némely esetekben igazoltnak is tekinthető. Ha ebből a kötelességek összeütközése származnék, az államjog elvei szerint a régibbnek az újabbat meg kell előznie, és az összeütközésnek ekként megoldatnia. Ennélfogva jogában áll az államnak, mely valakinek a naturalisatiót megadja, vagy őt valamely hivatalba felveszi, követelni: hogy az illető vagy lépjen ki előbbi államkötelékéből, vagy annak abban való további benmaradását megengedni. (Bajer. Edict 1818-ról 6. §.) Ellenben a svájcz 1848-ki szövetségi alkotmány 43. cikke az előbbi államkötelékéből kilépést követeli. — Apáink szerint: „nemo potest duas habere patrias.“

Ausztriában személyi tekintetben ily kettős honosság nem létezik, mivel az ausztriai alattvalónak állandóan az ausztriai országfejedelmi hatalom alatt kell lennie, és ebben rejlik az „ausztriai alattvaló“ eszméje. Ily kettős alattvalói viszony tehát csak a birtokra, vagy a tu-

lajdonra vonatkozhatik. (Szerződés 1819. május 3-ról a bécsi, pétervári és berlini udvarok között, és az 1819. márcz. 21-ki udv. rendelvény.) Kik egynél több országfejedelmi felsőség alatt birnak, vegyes tulajdonosok „Gemischte Eigenthümer“ nevezet alá jőnek, és gyakran szerződéseken alapuló különös kedvezményeket is élveznek. Ilyenek a fennebb idézett szerződések is.

a) Blackstone Commentar I. 10.

X.

Mi már a honosság, illetőleg a polgárjog elvesztését illeti: miután a honosság a helyesebb felfogás szerint személyes jognak tekintetik: ezzel meg nem egyeztethető: hogy idegen honban való tartózkodás, vagy huzamosb letelepedés által veszítettessék el. És így csak azon megszűnési mód jelentkezik elfogadhatónak: mely e jog természetének inkább megfelel; ez pedig a jogositott részéről a lemondás kapcsolatban az állam részéről elbocsátással, mivel csak ekként szüntettik meg jogszerűleg ama személyi viszony, mely a felek közt előbb fennállott; sőt a legtöbb állam ez idő szerint

nem tartja jogosnak azt, hogy az, ki az állam kötelékéből kilépni akar, visszatartassék; s következetesen az egyéni szabadság szempontjából a szabad lemondás elvéhez hajlik.

Több esetben az egyén magaviseletéből, tetteiből lemondást lehet következtetni, a nélkül, hogy ezt világosan kinyilatkoztatná. Áll ez különösen a kivándorlásról, melyből a többé vissza nem térési szándék kivehető. (Code civ. 17. cz. 3.) — Bajor Edictum 1818. 6. §. — Ausztriai birod. alkotm. 1849-ről 25., §. hol a kivándorlás szabadsága csak a katonakötelezettség által van korlátolva. — Szoros e tekintetben a porosz Landrecht II. R. 17. cz. 127. és köv. §§., — hol arra legfelsőbb engedély világosan megkivántatik, mi nélkül pénz- vagy testi büntetés alatt tiltatik a kivándorlás.

Az angol államjog, noha első zászlóvivő volt a szabad kiköltözés kimondásában, mégis megtartotta azt, hogy az alattvaló a fejedelem iránti hűség alól ennek beleegyezése nélkül nem menekülhet, elannyira: hogy ott a kiköltözés ama jogszabály szerint: „nemo potest exuere patriam“ az alattvalói viszonyt még fel nem oldja.

A francia jog szerint kivándorlásnak vé-

tetik minden naturalisatio idegen országban, és idegen állam szolgálatába való lépés az államkormány engedélye nélkül (Code 17. cz.), mi a körülmények szerint tovább megy mint a szabad lemondás, mivel megtörténhetik, hogy valaki más államkötelékbe lép, a nélkül, hogy az előbbit megszüntetni szándékoznék. Azonban gondoskodott a törvény ily esetről is a visszhozósítás által. (Code. 18. cz.)

Austriában az állampolgárság elvész kivándorlás, nőkre nézve — a tán csupán Amerikában nem osztott, különben általában elfogadott nézet szerint — idegenhez való férjhezmenetel által a kivándorlásról szóló törvények értelmében (ptvkv. 32. §.)

A kivándorlás — az ezt szabályozó 1832. márcz. 24-ki patens és a polgári tvkv. függelék 13. száma szerint — majd törvényszerű, vagyis engedett, majd nem. Az első a polit. hatóság engedélyétől függ; a másik az, melyre az engedély nem kéretett, hanem vagy világos nyilatkozaton alapul, vagy oly cselekvényekből következtetik, melyekből a többé vissza nem térési szándék kifejezést nyer. Ezen cselekmények azonban a hivatkozott függeléki szám

alatt a 7. és 8. §§-okban egyenkint felsoroltatnak. — Ugyszintén az ily jogtalan kivándorlás köz- és magánjogi következményei is ott bővebben olvashatók. Itt még csak azt jegyezzük meg, hogy ilyeneknek viszhonosítása, ha t. i. jogtalanul vándoroltak ki (a rendelet 21. §. szerint) csak legfelsőbb jóváhagyással történhetik. Azok pedig, kik kellő engedelem mellett vándoroltak ki, az ausztriai állampolgárságot a ptvk. 29. és 30. §§-ban kiszabott módon nyerhetik vissza.

Mi már az állampolgárjognak büntetesképen való elvesztését illeti: ezen irányban végig tekintve a különböző államtörvényeken és törvényhozások terén, azt tapasztaljuk, hogy a büntetésnek e neme jóformán a mult ölébe esett; és méltán: mert ha való, hogy a személy még él, természetellenes őt jogilag nem élőnek nyilvánítani. A napoleoni codexben (22. és köv. cz.) elfogadva találhatik, noha I. Napoleon maga figyelmeztet e törvény erkölcsrontó oldalára, mely szerint az ily egyén által előbb kötött házasság is minden polgári hatályai tekintetében megszűntnek van kimondva (25. cz.), mert ez által a leghivebb nő is, ki elítélt fér-

jét a számkivetésbe követi, ágyasnévé bélyegeztetik. (Las Cases Memoir. de St. Helene VI. 235,)

Az új porosz alkotmány 10. §-a szerint polgári halálnak hely nem adatik.

Az ausztriai régibb büntető törvénykönyv 23. §-a szerint az állampolgárság elvesztése még fennállott, de az újabb nem ismeri.

Az Egyesült-Államok 1787-ki alkotmánya I. cikkének 9. §-ban világosan kimondatik, hogy a polgári jogoktól megfosztásra törvény ne adassék.

A svájci 1848-ki alkotmány 43. cikke szerint: Egy canton sem foszthat meg egy polgárt polgári jogaitól.

Belgium alkotmányának (1831. febr. 25.) 13-dik cikke szerint „a polgári halál eltöröl-tetik, és soha többé be nem hozható.“

Térjünk át ezek után a honfiak és idege-nek közti köz- és magánjogi különbségnek is-mertetésére a külön álladalmak e két tekintet-beni intézkedéseik szerint.

XI.

Közjogi tekintetben a honfiak vagy honpol-gárok, és idegenek közti különbséget minden

állam — Amerikában egyes államokat kivéve, hol az idegenek választók — szem előtt tartja, mert csak azon szorosabb viszony, melyben a honpolgár áll az államhoz, képes biztosítékot nyújtani az iránt, hogy — a politikai jogok gyakorlatában egy részről, más részről a haza iránti kötelességek teljesítésében — csak a honfitól lehet várni azon eredményeket, melyek az állam jólétét és biztonságát előmozdítani képesek. Ennél fogva

csak a honpolgárokat illeti meg az állandó tartózkodás és lakhely az állam területén, és honpolgár idegen államnak ki nem szolgáltatható. Oly idegenek tehát, kik az állam benső vagy külső biztonságát veszélyeztetik, az állam területéről kiutasíthatók. A svájci 1848. szövetségi alkotmány 57. cikke oly idegeneknek, kik a szövetség bel- vagy külbiztonságát veszélyeztetik, a szövetség területéről kiutasítási jogát a szövetségnek tartja fenn. A csupán letelepedett a cantonból kiutasítható törvényszéki ítélet által; továbbá rendőri hatóságok intézkedése következtében, ha a polgári jogot és becsületet elvesztette, vagy erkölcstelen életet folytat, vagy elszegényedése által terhére lesz

a cantonnak, vagy ha rendőri intézkedések át-
hágásáért gyakran meg kellett büntetni.
(41. cz.)

Csak a honpolgárnak van joga az államol-
talomra az állam területén kívül is. Ezt kitü-
nőleg Anglia és Amerika teljesíti, mint szá-
mos példa tanusítja. A művelt államok általá-
ban oltalmat nyújtanak a területükön tartózkodó
idegeneknek úgy személyi mint vagyoni tekin-
tetben a nélkül, hogy ezt világos törvény által
biztosítani szükség lenne. Mindazáltal ezen óta-
lomnak világos kifejezését is találjuk némely
alkotmányokban, így p. o. a belga alkotmány
128. cz. szerint: „minden idegen, ki a belga
területen van, élvezi a védelmet, mely a sze-
mélynek és vagyonnak biztosított, a törvény-
ben meghatározott kivételek fenntartásával.“
Ide vágnak részben azon intézkedések is, me-
lyek az idegenekre nézve a magánjog körébe
tartoznak, mint alább látni fogjuk.

A politikai szavazatjog és a tulajdonképi
állampolgári jog megszerzésének, valamint a
közhivatalra való képességnek, szintén a honfiu-
ság, honpolgárság a fő feltétele. Így szól a ba-
jor 1818-ki edictum 7. §-a. — A francia 1848-

ki alkotmány 10. cz.: „tekintet nélkül az előléptetésben egyéb okra, az érdemen és a törvényben megszabott kelléken kívül.“ Auszt. birod. alkotmány 1849. 27. és 28. §. Porosz alkotmány 1850-ről 4. §. Belga alkotmány 1831-ről 5. 6. cz.

Többnyire az általános politikai jogok, mint az egyesülési és kérelmezési jog, továbbá a szabad sajtó jogának gyakorlása is a honpolgári minőségtől feltételeztetik. Így a francia 1848-ki alkotmány 8. §-a, a porosz 1850-ki 27. 29. 30. 32. §-a. A svájci 46. 47. cikk. A belga 18—21. cikk. És a hol e jogokat idegenek is élvezik: ez nem arra mutat, mintha az állam, melyben léteznek, — a nélkül, hogy ahhoz tartoznának, — az idegeneknek ebbéli jogát elismerné: hanem csak arra, hogy megtűri mindaddig, míg abban veszélyt nem lát.

Magánjogi tekintetben, vagyis valamely állam polgári magánjogi törvényeinek az idegenek irányábani alkalmazását illetőleg, az egyes államok ez iránybani törvényei szerint majd általában, majd pedig egyesjogviszonyokra nézve igen is eltérő bánásmódokra találunk.

Némely törvényhozások elvül elfogadták

azt, hogy az idegenek a benszülöttekkel egyenlő bánásmódban részesüljenek; így a porosz Landrecht Bevezetés 34. §. azt tartja, hogy idegen államok alattvalói, kik Poroszországban élnek, vagy üzletet gyakorolnak, a fennebbi (benszülöttekről szóló) határozatok szerint ítéltetnek meg. Az ausztr. ptvkv. 33. §-a szerint az idegeneket a benszülöttekkel általában egyenlő polgári jogok és kötelezettségek illetik, ha hogy ezen jogok élvezetére az állampolgári minőség világosan meg nem kívántatik.

Az új 1866-ki olasz polg. tvkv. 3. §. szerint az idegen épen úgy élvez minden polgári jogot, mint a benszülött.

Mégis inkább majd a viszonyosság, majd a fennálló államszerződések határozzák meg valamely államban az idegenek magánjogi állását. Látni való ez mindjárt az ausztriai ptvkv. 33. § ban, a hol elvileg az idegeneknek a belföldiekkel egyenlő polgári jogi és kötelezettségi állása kimondatik ugyan, de csakhamar megkívántatik az is, miszerint az idegenek, hogy a benszülöttekkel egyenlő jogot élvezhessenek, kétes esetekben tartoznak azt is bebizonyítani, hogy azon álladalom, melyhez tartoznak, az

idevaló állampolgárokkal a kérdéses jogra nézve szintén úgy bánik, mint a magáéival.

Francziaországban (a code 11. cikke szerint) a külföldi ugyanazon polgári jogokat élvezi, melyeket a szerződéseknél fogva azon nemzet ad a francziáknak, melyhez az illető külföldi tartozik.

A szász polg. magánjog (1863-ról 6. §.) szerint belföldön a belföldi törvények jönnek alkalmazásba, a mennyiben a közjog, különösen az államszerződések és az alább előadandó határozatok kivételt nem tesznek. Következnek azonban a számos kivételek, mint alább látni fogjuk, és a 20. §-ban az áll, hogy „ha idegen állam törvényei a benszülöttek és idegenek közt jogkülönbséget állapítottak meg, akkor, a mennyiben a belföldi törvények erre vonatkozó szabályai megengedik, e jogkülönbség azon állam alattvalói irányában belföldön is alkalmazandó. E viszonzást azonban a jogok átruházása, engedése által kikerülni nem szabad, és a viszonzás alkalmazásba vételére mindenkor az igazságügyminiszteriumhoz kérdés teendő, s az engedély bevárandó.“

A zürichi törvénykönyv 1. §-a szerint a

zürichi polgári magánjog érvényes benszülöttekre és külföldiekre, kik a zürichi kantonban laknak, vagy tartózkodnak, vagy jogaikat ott keresik és minden magánjogi viszonyokra, melyek belföldön lépnek hatályba, a mennyiben bizonyos jogviszony saját szerű természetűe valamely idegen jognak, törvénynek a zürichi területen leendő alkalmazását, vagy a belföldi jognak, törvénynek idegen területre való alkalmazását szükségessé nem teszi.

Már csak ezen példaként felsorolt különféle államok magánjogi elvei és kimondásai is eléggé tanusítják azt, hogy valamely államban a honfiak és idegenek közti magánjogi különbség, daczára annak, hogy szabályul az egyenlőség állittatik fel, nem jelentéktelen, és pedig elannyira, hogy ha a viszonzóságot és az államszerződéseket kivételekként tekintjük, az ami a kimondott egyenlőségi szabály alá esik, nagyon csekély mérvre leszállitható, mint mindjárt látni fogjuk.

Tartsunk csak egy kis szemlét a jelentősebb magánjogi viszonyok külön nemei szerint, és tapasztalni fogjuk, hogyan járnak el az államok idegenek irányában, azokat sem véve ki,

melyek a honfiak és idegenek közti egyenlőséget is hangoztatják.

XII.

1. Az idegeneknek jogi cselekményekre, és jogügyletekre való személyi képessége tekintetében.

Az angolnak személyi képességét rendszerint külföldön is az angol törvények szerint kell mérni.

A francziát a személyekállására és képességére vonatkozó törvény kötelezi akkor is, ha külföldön tartózkodik. (Code 3. cz.)

A porosz Landrecht (Bevezetés 35. §.) szerint: „Idegen, ki ezen országokban itt található dolgok felett szerződést köt, személyi képessége tekintetében azon törvények szerint ítéltetik meg, melyek szerint a cselekmény legjobban megállhat.

A ausztr. ptvkv. 34. §-a szerint az idegeneknek jogügyletekre való személyes képességét rendszerint azon helynek törvényei szerint kell megítélni, melyeknek az idegen lakásánál, vagy ha tulajdonképi lakása nincs, születésénél fogva mint alattvaló alájok van vetve, a mennyiben egyes esetekre nézve a törvényben más

nem rendeltetik, látni fogjuk alább a házassági jogviszonyra nézve. — Ausztriai állampolgárok azon cselekmények és ügyletekben is, melyekhez az állam területén kívül fognak, az ausztriai törvényekhez kötvék, a mennyiben azok által vállalkozhatási személyes képességök korlátoltatik, s a mennyiben azon cselekmények s ügyleteknek belföldön is jogi következményeiknek kell lenni. 4. §.

Az új százsz polg. tvkv. 7. §-a szerint valamely személynek jog-és jogicselekményekre való képessége azon állam törvényei szerint ítélendő meg, melynek az alattvalója. A 8. §. : De a külföldinek képessége a belföldi törvények szerint ítéltetik meg, ha annak belföldön végbevitt cselekményéből eredett kötelezettségéről van szó.

A zürichi új törvénykönyv szerint a cantonpolgárok jogi tulajdonságai még a külföldön is hazájuk joga szerint irányulnak. A cantonhoz nem tartozóknak, idegeneknek ugyanazon módon fennhagyatik saját joguk alkalmazása, ha ezt azon államnak, melyhez tartoznak, joga úgy rendeli. — Mindazáltal az idegeni, ki a belföldi jog szerint cselekvési képességgel bir-

na, a canton polgáraivali forgalmi viszonyokban cselekvési képességgel bírónak fog tartatni, ha ilyennel saját törvényei szerint épen nem, vagy legalább a szóban forgó jogügyletre nézve nem birna, 9. §. Különösen pedig a zsidókra nézve a belföldi törvényjön alkalmazásba.

Váltóügyekben a közönséges német váltórendszabály 84. czikke szerint: külföldi egyének váltói kötelezettség elvállalására való képessége, azon álladalom törvényei szerint ítéltetik meg, melyhez azon egyén tartozik. Azonban a hazája törvényei szerint váltóképességgel nem bíró idegen váltókötelezettségeknek belföldöni elvállalása általköteleztetik, a menyiben a belföldi törvények szerint váltóképességgel bir.

Hazai törvényeink és törvényes gyakorlataink szerint: az 1792. 17. tvczből indulva nem szenved kétséget, hogy a midőn a honfiak ellen külföldi bíróságok által hozott ítéleteknek végrehajtásánál a kötelezettnek saját honi törvényeink szerinti személyi képességére tekintettel kell lenni: a személyi képesség honfiakra nézve külföldön is saját honi törvényeink szerint indul; ezek szolgálván zsinórmértékül ide-

genek ellenében is, a mennyiben oly kötelezettségeket vállalnak, melyek külföldön lépnek hatályba, és magokat belföldi bíróságok alá vették.

A magyar váltójog szerint honfiakra nézve a váltóképesség honi törvényeink szerint itéltetik meg, még akkor is, ha a váltó általuk külföldön adatott ki, idegenekre nézve pedig saját honi törvényeik szerint.

2. *A jogügyletek, szerződések alakját és kelleit illetőleg:*

A porosz Landrecht (I. r. V. cz. 111. §.) szerint a szerződés alakja, formája azon hely törvényei szerint itélendő meg, a melyen kötött.

A francia code 47. §-a szerint: „Minden külföldön kelt és francziákra vagy külföldiekre vonatkozó polgári okirat bizonyító erővel bír, hogy ha azok azon ország szokásos alakszerűségei szerint vannak szerkesztve.“ És a 48. §.: „Minden külföldön kelt és francziákra vonatkozó polgári okirat érvényes, hogy ha azokat a diplomatiái ügynökök vagy konsulok a francia törvények értelmében vették fel.“ — Általános jogszabály a francziáknál, „hogy a jog-

ügylet, cselekmény formája azon helytörvényei szerint ítéltetik meg, a hol a cselekmény történt, vagy végbement.“

Az ausztriai polgári tvkv. 35. 36. 37. §§-aiban következőleg intézkedik:

Azon ügyletet, melyre valamely külföldi ezen álladalomban vállalkozik, a mely által másoknak jogot enged a nélkül, hogy azokat viszont lekötelezné, vagy ezen törvény szerint kell megítélni, vagy pedig azon törvény szerint melynek az idegen, mint alattvaló alá van vetve, ahhoz képest a mint az egyik vagy másik törvény az ügylet érvényességének leginkább kedvező. — Ennél fogva p. o. a francia által Ausztriában kiállított ajándékozási szerződés megáll, habár a code 932. cikke azon rendelkezésnek, hogy közjegyző által hitelesítettnek kellene lennie, meg nem felel; és a külföldi által ausztriai alattvaló részére kiállított egyoldalu okirat, habár a zsidónyelven szerkesztett okiratok belföldön különben kötelező erővel nem bírnak is, ha a kiállító törvényei szerint érvényesek, itt is érvénynyel birand. Függetlenség az ausztriai polg. törvénykönyvhez 14. sz.

Ha valamely külföldi itt valamely álladal-

mi polgárral lép kölcsönösen kötelező ügyletre: az kivétel nélkül jelen törvény szerint intézendő el; a mennyiben azonban a külföldivel köttetik, csak azon esetben ítéltetik el e szerint, ha be nem bizonyíthatatik, hogy a kötéskor más törvényre volt tekintet. 36. §.

Ha a külföldiek külföldiekkel vagy ezen álladalom alattvalóival külföldön kötnek jogügyleteket, ezeket azon hely törvényei szerint kell megítélni, hol az egyesség megkötöttet, ha csak a kötés alkalmával más törvény nem vétetett alapul, vagy a 4. §-ban foglalt rendszabály nem ellenzi.

A szász Codex 9. §-a szerint a jogügyleteknél követendő forma azon hely törvényei szerint irányul, hol köttetnek. Azonban elég ha megtartattak azon hely törvényei, hol a jogügyletnek hatályba kell lépnie. 11. §-a így szól: A követelések azon hely törvényei szerint ítélandók meg, a melyen teljesítendőek. A 821. §. pedig azt mondja, hogy a szerződéseknél rendszerint különös forma nem kívántatik azok érvényessége végett.

A zürichi Codex 6. §. szerint: a jogügyletek, és jogi cselekmények kül alakját rend

szerint azon hely törvényei határozzák meg, hol a jogügylet megkötött vagy a jogi cselekmény végbement. Azonban bizonyos jogügylet fenntartása tekintetéből valamely külföldön véghezvitt cselekmény érvényesnek vehető, habár az ottani törvényes formáknak nem is, de az ily ügyletekre nézve a belföldi törvény által elészabott alaki kellékeknek megfelel, p. o. végrendelet, vagy váltólevél. De ha a hazai törvény kijátszására történt az ügylet külföldön, habár az ottani formának elég tétetett is, de a hazai törvények által megkívánt lényeges kellékek mellőztettek, ily jogi cselekmények, jogügyletek érvénytelenek; p. o. ha belföldi külföldön polgári házasságot köt, holott belföldön az illető lelkész előtti megkötes lényegileg megkívántatik.

Honi törvényeinkbe tekintve azt találjuk: hogy az országon kívül tartózkodók végrendeletet tehetek a m. kir. udv. kancellária vagy az ország valamelyik rendes birája, vagy ítélő mestere előtt, ha ilyen esetleg ott mulatott; tehetek, és tehetnek azonban jelenleg is a helynek, hol tartózkodnak, szokása szerint. De ha ennek megtartása felett kétség támad, azt az, kit ér-

dekel, különösen bebizonyítani köteles, mert külföldi szokásokat vagy törvényeket tudni senki sem köteles. — 1729: 24., 10., 12. §§. — Viszont, ha külföldön kérdés támad a felett, vajjon az országban mily törvények vannak érvényben, a bizonyítvány kiadása (az 1863. évi jul. 30. 8524. sz. udv. rendelvény) a m. kir. udv. kancelláriát, — most az igazságügyi miniszteriumot illeti. Továbbá, hogy az ország rendes birái az országon kívül is állithatnak ki meghatalmazó levelet saját pecsétjük alatt. Külföldi meghatalmazó-levélnek a kiállító sajátkezű aláírásán és pecsétjén kívül az ausztr. tartományokban az illető főkormány- vagy törvényszék, másutt az ausztriai követség hivatalos aláírásával és pecsétjével kell megerősítve lennie. 1729. 24, 2, 3, 12. §§. — A váltó-levél formáját, tartalmát és jogi következéseit tárgyzó kérdéseket azon hely váltótörvényei szerint kell megítélni, hol a cselekmény végbement. Midőn azonban valamely külföldön véghezvitt cselekmény törvényes kötelezése a magyar váltótörvényszék előtt forognak fenn, a külföldi törvény különböző rendelkezésére hivatkozó fél köteles azt az illető váltótörvényszék hiteles bizonyítványával

igazolni; különben az itteni törvények szerint nyerend ítéletet. 1840. XV. I. R. 4. §. Ha pedig ott, hol a kérdés alá vett cselekmény végbement, váltótörvény nincsen, az itteni váltótörvénytörvények eljárásának csak úgy lehet helye, ha a kérdéses cselekmény az itteni törvények határozatától legalább lényegesen el nem tér. 5. §. Ha végre a váltóbeli kötelezés e honban történt ígéreten, és külföldön történt elfogadásán alapszik, vagy megfordítva: azon ország törvényei szerint lészen elítélendő, melyben a kötelezést tökéletességre emelő megegyezés kijelentése teljesített. — U. o. 6. §. — A német közönséges váltó-rendszabály 85. cz. szerint a külföldön kibocsátott váltónak, s minden egyéb váltói nyilatkozatoknak lényeges keltekei azon hely törvényei szerint ítéltetnek meg, a melyen a nyilatkozat történt. De ha a külföldön történt váltónyilatkozatok az ottani törvényeknek nem, de a belföldieknek megfelelnek, a váltóra később belföldön tett nyilatkozatoknak törvényes kötelező ereje ellen kifogást tenni nem lehet; valamint oly váltónyilatkozatoké ellen sem, melyek által belföldi magát külföldön belföldi irányában kötelezi, ha

azok csak a belföldi kellékeknek felelnek meg. — A váltójog gyakorlása vagy fentartása végett valamely váltóval külföldön véghezviendő cselekmények formája felett az ott érvényes törvény határoz. 86. cikk.

XIII.

3) Vagyonra nézve:

Ingatlanok szerzése a jelen idő szerint az idegeneknek jobbára mindenütt meg van engedve. Habár itt-ott némi megszorításokra találunk, még Amerika némely államaiban is, — mindazáltal ezek annyira még sem mennek, mint az 1865. deczember 23. és 31-ki orosz ukázok, melyek szerint kétévi időköz tüzetett ki arra, hogy a felkelésben résztvett és deportált lengyelek javaikat oroszoknak eladhatják, különben elvesztik!

Az angol törvények szerint a külföldi „alien“ fekvő birtokot, mint tulajdont, nem szerezhethet.

A code Napoleon 11-dik cz. szerint a külföldi csak azon polgári jogokat élvezheti Franciaországban, melyekkel a francziák birnak ama külföldinek hazájában. Azonban utóbb megen-

gedtetett a külföldinek az ingatlanok szerzése, az átszállítás összes jogaival.

Az ingatlan vagyont illetőleg a code 3. cikke szerint a francia törvény kötelező még akkor is, ha idegenek birtokában van. — Hasonlóan Poroszországban is a Landrecht Bev. 32. §., így a szász codex is a 10. §. szerint; a zürichi a 4. §. szerint. Általában az ingatlanok körüli jogok, és azok birtokára nézve azon hely törvényei az irányadók, melyen a vagyon fekszik. — Ezen irányt követi az újabb törvényhozás az ingókra nézve is, p. o. a zürichi 4. §-ban, a szász a 10. §-ban; noha az 1866. decz. 11-én Ausztria és Franciaország között létrejött államszerződés a két állam alattvalói hagyatékának kezelése iránt a 2. cikkben azon állam törvényeit rendeli alkalmaztatni az ingókra nézve, melynek az örökhagyó polgára volt. De ingatlanokra nézve a fennebb kimondott általános szabályt követi.

Magyarországról e tekintetben már fennebb volt szó; itt még azt említjük meg, hogy az osztrák birodalom területén lakó keresztény vallásu moldva-oláhországi alattvalóknak magyarországi ingatlan javak szerzhetése, miután

az egyesült dunai fejedelemségek kormánya a fejedelemségek területén lakó ker. vallásu külföldiaknak ottani ingatlanok szerzését 1864. aug. 31. rendelet által megengedte — kölcsönös viszonyosság elvénél fogva megengedtetett. L. Füg-gelék XXX. sz.

Egyezmények léteznek az irodalmi és művészi művek szerzői jogának kölcsönös ótalmá-ra; ilyen Ausztria és Franciaország között: 1866. decz. 11. — L. Füg-gelék IV. folyam XXXI. sz.

4) *A házassági jogviszonyok azok kötése vagy felbontása tekintetében* azon állam törvényei sze-rint ítéltetnek meg, melyhez a férj mint alatt-való tartozik. Így a szász Codex 13. §. Züri-chi 3. §. — Az ausztriai polg. törvénykönyv 51. §. szerint oly kiskoru részére, ki a biroda-lomban házasodni akar és megkivántató bele-egyeztést megszerezni nem képes, azon itteni bi-róság, mely alá állásánál és tartózkodásánál fog-va tartoznék, köteles képviselőt rendelni, ki ezen birói hatóság előtt a házasságba való beegye-zését vagy jóvá nem hagyását nyilvánítsa. — Továbbá az ausztriai álladalomban házasulandó külföldi köteles magát az összeadásnál érvé-

nyes házassági szerződésre léphetési személyes képessége iránt igazolni. (Függelék 15. sz.) Graubündteni alattvalóknak a cantoni kormány előleges beegyezése nélküli összeadás érvényesnek nem ismertetik. — Függelék 16. szám. — Továbbá a mint magából a 17-ik számú Függelékből kitűnik, hogy a német álladalmak nagy részének törvényhozásai az önnön alattvalóik által külföldön kötött házasságokat csak annyiban ismerik el érvényeseknek, a mennyiben a férj az arra léphetésre saját honi felsőbbségének világos engedelmét megnyerte. Ez áll Bajorországra nézve is, hol az ily, a polgári illető felsőbbbségi engedély nélkül valamely bajor által külföldön kötött mindennemű házasság nem csak államjogi tekintetben teljesen érvénytelennek tartatik, hanem az megkívántató esetben felsőbbbségileg is felbontatik a nélkül, hogy a nőnek, ha az külföldi, vagy az ő gyermekeinek ebből bajor alattvalói jogaik származhatnának. Ellenben Bajorhonban is a külföldiek tilalmas házasságaik eltávoztatása iránt hasonló rendszabályok állanak, s minden hitfelekezeti lelkészeknek meg van tiltva, valamely külföldinek összeadását eszközölni, ha az összeadandó illető

honi hatósága által kiadott házassági engedelmet, az az iránti egyházhivatali bizonyítvány mellett, miszerint a szándékolt házassulásnak egyházjogilag semmi akadály sem áll ellen, elő nem mutatta.

Az angol állam alattvalói, valamint az észak-amerikai szövetséges államok polgárai, kik az ausztriai birodalomban házasságra lépni szándékoznak, illetőségök polgári hatóságától kiállítandó házassági engedély megszerzésére nem köteleztetnek; hogy azok által Ausztriában, illetőleg külföldön kötött házasságok saját hazájukban is törvényeseknek tekintessenek, amennyiben azok az illető külállam törvényei szerint kötöttek. — A szardíniai királyság alattvalói honossági hatóságuk részéről kiállítandó házassági engedélyektől szintén mentesek voltak; a r. kath. vallást követők azonban házasságra lépésnél a r. kath. egyház e részbeni szabályait megtartani köteleztettek. — A belga királyság, a francia császárság, a svájci genfi canton, Görögország, Heszszen választó-féjdelemség, a heszszen-hamburgi grófság, a rajna balpartján fekvő meisenheimi terület, a németalföldi királyság, Portugall, Porosz, Svéd és Norvég királyság, végre a svájci Waatland, Tessin és

Neuchatel cantonok alattvalóinak s polgárainak külföldi házasságok kötéséhez honosságuk engedélyére szintén nincs szükségök; minthogy azonban azokra nézve a fennebbi ama megjegyzés, miszerint a külföldön kötött házassági frigyek hazájukban is törvényeseknek tekintetnek, ha azok az illető külállam törvényei szerintkötettek, — vagy épen mellőztetik, vagy csak feltételesen tétetett, sőt ellenkezőleg többek iránt megjegyztetett, hogy a külföldön kötött házasságok törvényessége saját hazai törvényeik szerint fog megbiráltatni, a cs. kir. államminiszterium ezen, valamint minden egyéb itt meg nem nevezett külállamok polgárait nézve a törvénytelen házassági frigyek meggátlása végett az illető lelkészeket a létezett vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1859. nov. 22. 17,602. sz. alatti — Magyarországon is közölve volt — rendeletének ezentul is leendő megtartására utasította. (Udv. rendelv. 1865. jul. 7. 6260. sz. — Helytartótanácsi 1865. jul. 1. 49,701. sz.)

5) *Az atyai hatalom* azon állam törvényei szerint ítéltetik meg, melynek alattvalója az

atya. Így tartja a szász törvény is a 15. §-ban; a zürichi 3. §-ban.

6) *A gyámság szintén.* Szász 16. §. És a hol házastársi gyámság érvényes, oly állam alattvalója mint férj, gyámja marad nevének még külföldön is; de csak a mennyiben oly ügyletekről van szó, melyek nem az idegen államban, hanem otthon lépnek hatályba; p. o. vagyon felett, mely saját hazájában van; mivel különben az idegen állam a házassági lakhely szerint itél.

Azonban gyámság rendszerint idegen államok lakosaira nem bizható. Így az ausztr. ptvk. 192. 281.

XIV.

7) *Az öröklést illetőleg:* A francia code 11. cikke általában a viszonyosság elvét mondá ki honfiak és idegenek között; azonban 1819-ben a külföldiek öröklés tekintetében a francziákkal egyenjoguakká tétettek.

Az ausztr. polgári törvénykönyv 33. §-a szerint az idegeneket a honfiakkal egyenlő polgári jogok és kötelezettségek illetik; és az 538. §. szerint a ki vagyonszerzésre jogosítva

van, az rendszerint örökölhet is. Ennélfogva idegenek a birodalomban találtató vagyonukról szabadon végrendelkezhetnek, és az végrendelet nélkül is átszáll bár idegen örökösre is, csak-hogy az ugynevezett „census vagy detractus haereditarius“-t, mi az öröklés, kivándorlás útján kivitt vagyon utján jár, és az érték 10°-ja, tartozik lefizetni, ha csak az idegen állammal kötött u. n. „Freizügigkeits-Vertrag“ — melynek száma egész legio — vagy a viszonyosság mást nem rendel. Az idegenek öröklési képessége azonban csak visszatörlesztés által szenved kivételt; így a török alattvalók az ausztriai csász. alattvalók utáni örökségekből és hagyományokból viszonyosság jogán kizárják. Független 49. sz. — A moldvai alattvalók pedig mindaddig örök-képeseknek ismerendők, míg a moldvai kormány ezen állapotok alattvalói iránt hasonló eljárást követ. Független 50. sz. — Ugyanez áll a szerb fejedelmi alattvalókról nézve. 1863. aug. 20. 10045. sz. udv. rendelv.

Az angol kormány 1834-ben hivatalosan kinyilatkoztatta, hogy minden külföldi a reá Angolhonban vagy Irlandhan szállott vagyont elviheti, ha azon illetékeket megfizeti, melyek

III. György 55-ik parlamenti actjában meghatározzák, s melyeket minden angol alattvaló is köteles viselni; és hogy ott oly esetről nem emlékeztek, miszerint Ausztriába kivitt ingó vagyomból vagy az eladott ingatlanok értékéből valaha levonás történt volna. — Az 1817-ki jun. 23-ki német Bundesactszerint a „jus detractus“ minden német szövetségi államokban egymás irányában eltöröltetett. — Az u. n. „jus Albinagii,“ melynél fogva ama szabály szerint: „peregrinus liber vivit, servus moritur“ idegenek hagyatékát a fiskus örökölte: mindenütt megszűnt.

Az öröklési képességre nézve különben áll az, mit az 1) alatt mondottunk.

Bizonyos külállamok alattvalói hagyatékának tágyalására nézve államegyezvények jöttek létre; így a badeni nagyhercegségiekére Ausztriában (1862. május 31. helytartótanácsi intézvény.) Franciaország és Ausztria között 1866. december 2-án (lásd Függelék IV. Folyam XXIII. szám.)

A magyar törvények szerint a honban tartózkodó idegenek után azoknak saját honi törvényeik szerinti örökösei örökölnek. Az u. n.

„jus detractus“ ismeretes nálunk is, és rendszerint a kir. ügyészt, illetőleg a kincstárt illette, azonban a volt földesurakat is jobbágyaik elköltözése esetében; és kiváltságos levelek szerint némely sz. kir. városokat is. Így Kis-Marton, Lócse, Szabadka, Sz.-György, Temesvár, Bazin, Győr, Pozson, Ruszt, Nagy-Szombat e jog gyakorlásában — miután azt bizonyították, meghagyattak; így Buda, Pest és Sopron is, miután bizonyították, hogy e jog kiváltságlevelőkben világosan felemlítve van. — Ujbánya bővebb próbák előmutatására utasított, addig valamint Felsőbánya és a többi meg nem nevezett a levonási jog gyakorlásától, a miglen erre különös kiváltságot nem nyernek, eltiltattak. 1824. márcz. 19. udv. rendelv. 4043. sz. — 9492. helytartótanácsi 1824-ről. — E levonás a külföldre vitt hagyaték vagy hagyomány értékének $\frac{1}{10}$ -részét tette. Magyarország és az örökös tartományok közt leendő eltörlése az 1844-ki országgyűlésen indítványba hozatott, de azon felvilágosítás folytán, hogy az örökös tartományokra nézve is fenn áll — abban maradt.

Érdekes egy — ezen jus detractus eltör-

lé se iránt Ferdinand császár skirály — és mindkét Sicilia uralkodója közt 1844. april 19-én kötött conventio, mely szerint e két állam közt a levonási jog úgy az öröklés, valamint a kívándorlás eseteire nézve megszüntettetik, de a II-dik cikkben világosan ki van kötve, hogy ezen conventio Magyarországra és Erdélyre nézve, — hol a fennálló különös törvényhozásnál fogva a városokat, uradalmakat vagy községet illeti a levonás joga, — kötelező erővel nem bír. — Megjegyzendő azonban az ellenkező is: hogy ilyféle szerződések az 50-es években Magyarországra is világosan kiterjesztettek. Sőt 1865. január 27-ről 7743. sz. a. helytartótanácsi intévény szerint (Függelék 1865. III. sz.) a hagyatékok és egyéb vagyonságok utáni kiviteli illetékek a Schvarzburg-Sondershausi herczegség és az ausztriai birodalomnak a német szövetséghez nem tartozó országai között megszüntettek. — Említést érdemel végre, hogy a magyar magánjog szerint hivatkozva az 1779-ki ugynevezett „Declaratorium Illyricumra“, a görög egyesült vagyis keleti püspökök tiszta hagyatékuk fele részéről szabadon rendelkezhetnek, de hozzá van téve: „in favorem indigena-

rum“ honfiak javára; — mi azonban az ősi-ségi patens 14. §-ánál fogva többé fennállónak nem tekinthető.

XV.

A keresetek érvényesítését, különösen pedig a birói határozatok végrehajtását illetőleg az egyes államok között különféle sokban egymástól nagyon is eltérő bánásmód van megállapítva. Így

Franciaországban a külföldi, habár nem lakik is Franciaországban, megidézhető a francia törvényszék elébe az általa Franciaországban francziával kötött szerződés teljesítése végett, beperelhető a franciaországi bíróság előtt az általa külföldön francziával kötött szerződésnél fogva. — A francia beperelhető franciaországi bíróság vagy törvényszék előtt az általa külföldön még külföldivel kötött szerződésnél fogva is. Code 14. 15. cz. Azonban újabb időben Franciaországban azon elv ismét megállapított, hogy idegen idegen ellen Franciaországban nem perelkedhetik; mert arra, hogy valaki az állam bíróságai ótalmát igénybe vehesse, alattvalónak kell lennie. És miután a fennebbiek szerint a francia beperelhető francia bíróság előtt az általa külföldön még külföldivel kötött szerződésnél fogva is: ebből

következik, hogy a különbeni szerződési illetőség előtt is beperelhető.

Az új porosz perrendtartási javaslat szerint oly egyén, ki sem Poroszországban, sem a német szövetségi államok valamelyikében nem lakik, azon bíróság alá tartozik, melynek területén tartózkodik; és ha tartózkodása ismeretlen, vagy az országon kívüli, azon bíróság alá, melynek területén legutóbb lakott; a mennyiben azonban külföldön lakik, csak oly viszonyokból származott keresetekre nézve, melyek a belföldön jöttek létre. 3. 4. §. — Ingatlan vagyon vagy dologbani jog birtoka az illetőséget idegen ellenében is megállapítja. 5. §.

Az új általános német perrendtartás szerint oly személyek birói illetősége, kiknek a német szövetség valamelyik államában lakásuk nincsen, tartózkodási helyök szerint határoztatik meg. — 9. §. — Ha valakinek valahol kereskedése, gyár- vagy kézmű-üzlete van, melynél fogva ügyletekbe bocsátkozik — minden keresetek, melyek a telepedés helye szerint indulnak, az ily telep bírósága elé tartoznak még akkor is, ha az illetőnek ott lakása nincsen. 15. §. — Szerződések betöltésére irány-

zott keresetek a betöltés helyének bírósága alá tartoznak. 18. §.

Hasonló irányokban intézkedik a hannoveri perrendtartás az 5—11. §§-ban; — a badeni a 18. 25. 32. §§-ban. — Ellenben a svájci alkotmány 50. cikke szerint az állandó lakhelyvel bíró svájci adós lakhelyének bírója előtt kerestessék meg; azért egy ilyennek vagyona ellen követelést csak ott lehet támasztani, a hol lakik.

Az ausztriai — 1852. február 16-ki — illetőségi törvény 29. §-a szerint külálladalmi alattvalók ausztriai bíróságok előtt pereltetnek meg:

a) a lakhely általános birói illetőségénél, ha azt az ausztriai álladalomban választották;

b) mindazon esetekben, hol az ausztriai alattvalók is ezen törvény határozatai szerint lakhelyök birói járásán kívül pereltethetnek meg, az erre rendelt különös birói illetéknél;

c) azon esetben, ha sem különös, sem általános lakhelyi birói illeték nem áll elő, (a, b,) mindentűt a hol találtatnak, mindazon kötelezettségeik iránt, melyek az ausztriai álladalomban keletkeztek, vagy ottan teljesítendőek;

d) a viszonyosság következtében mindazon esetekben, melyekben azon állandalom is, melyhez tartoznak, az ausztrai alattvalók ellen keresetnek helyt ad.

Az államok nagy része oda hajlik, hogy az idegentől, ki belföldi alattvaló ellen keresetet indít, hacsak belföldön elégséges vagyonnal nem bir, a perköltségekre nézve biztosíték kívántatik.

Igy a francia Code 16. cz. — de kiveszi a kereskedelmi ügyeket. — Az általános német perrendtartás tervezete a 79. §-ban. Ausztriai terv 90. §. — A badeni perrendtartás 1864-ről a 178. §. — A hannoveri 54. 55. §§. A porosz Entwurf 133. és köv. §§-ai, hacsak a viszonyosság mást nem rendel.

Azonban a bár illetékes bíróság által külföldi ellen hozott ítéletek, a mennyiben azok végrehajtása külföldön foganasítandó, nem ritkán kérdés alá jönnek; mint alább a külföldiek ellen hozott ítéletek végrehajtásánál látni fogjuk.

A közokiratok, vagy megerősített, hitelesített magán okiratokkal bizonyítást illetőleg általános szabályul áll, hogy a külföldön ilyeneknek el-

ismert okiratok elfogadtatnak belföldön is, ha a kiállítás helyének illetőleg államának ez iránybani törvényei által elészabott kellékekkel birnak; és néhol különös megkivántatóság szerint a kellő hitelesítéssel el vannak látva. Az, vajjon a belföldi törvények netán eltérő kellékeivel birnak-e vagy sem? nem jön figyelembe. De azt, hogy az okirat valóban közokirata kiállítás helyének törvényei szerint, ha kétségbe vonatik, az okiratot felmutató tartozik bizonyítani. Ezen irányt minden perrendtartás követi.

A Magyarországra is kiterjesztve volt ausztriai polgári perrendtartás 116. §-a szerint azon külföldi okiratok birnak teljes bizonyító erővel, melyek ottan közokiratoknak ismervék, és az ausztriai s idegen törvények szerint megkivántató hitelesítéssel, tanusitással ellátvák.

A közhatóságok által kiállított vagy megerősített oklevelek hitelesítése iránt különös egyezmény jött létre Ausztria és Bajorország között 1863. febr. 13-dikán és kihirdettetett Magyarországbán is.¹⁾ — Ugyanez elfogadtatott

¹⁾ Olvasható egész terjedelmében a Függelék az ideiglenes törvénykezési szabályokhoz, harmadik folyam XII. száma alatt.

a szász királyi és mecklenburg-schverini nagyhercegségi kormányok által.¹⁾ A porosz királyság, ugy a szász-meiningeni hgség, schvarzburg-rudolstadt és reuss-plaueni fejedelemségek által.²⁾ A nassau hgség által.³⁾

Törökországban kiállított okiratoknak, ha azok ausztriai alattvalók jogait érdeklik, az ausztr. cs. követség, vagy valamelyik ausztriai consulatus előtt kell kiállítva lenni; ha pedig az osztrák birodalomban tartózkodó idegen jogára vonatkozik, a cs. követség vagy consulatus által kell legalisálva lenni. Azonban szabadságukban áll a feleknek, a legalisatiót a bécsi török követség által, vagy a portának az ausztriai kormány által elismert valamelyik consula által eszközölni.

Minden más országokban kiállított külföldi ugy köz- mint magánokiratnak legalisálva kell lenni az ausztr. csász. kir. követség, vagy valamelyik cs. kir. consulatus által, ha oly helyeken állittatnak ki, hol ilyenek léteznek; de a felek szabadságában áll a legalisatiót idegen hatalmasság követsége, vagy az ausztriai kormány által elismert consula által is, kinek körében az irat kiállittatik, teljesített.

¹⁾ Harmadik folyam Füg. VII. sz. ²⁾ U. o. XLVI. sz.

³⁾ U. o. negyedik folyam II. sz.

XVI.

De sokkal nagyobb nehézségek forognak fenn a *külföldiek ellen belföldön hozott, de külföldön végrehajtandó birói határozatok* (ítéletek végzése) *eszközlésbe vétele tekintetében*; a mint a következőkből látni fogjuk. Ez iránt általában az álladalmak közt kötött egyezmények szolgálnak zsinórmértékül.

Franciaországban a code de procedure civil 546. cikke szerint hivatkozva a code civil 2123. cikkére csak akkor lehet ítélet alapján zálogjogot nyerni, ha az a belföldi bíróság által végrehajtási záradékkal ellátatik. — Az 1809-ben 247. sz. alatt Ausztriában kibocsátott igazságügyi udv. rendelet szerint, miután tapasztaltott, hogy a francia bíróságok a feleket, kik Ausztriában már jogérvényes ítéletet nyertek frantalattvaló ellen, a francia személyi illetőséghez utasították, Ausztriában is hasonló eljárás követeése rendeltetett.

Oroszországban az 1827-ki rendelet szerint külföldi bíróságok által hozott ítéletek előleges megvizsgálás nélkül nem hajtathatnak végre, ennél fogva Ausztriában is orosz ítéletek irányá-

ban a szoros viszonyosság követendő. 1833. máj. 24. udv. rend 2616.sz. — Sőt egy uj (1865.máj. 18. 6933. sz.¹⁾ udv. rendelet szerint, miután a cs. orosz kormány nyilatkozata szerint külföldi ítéleteknek Oroszországbani végrehajtása semmi szín alatt meg nem engedtetik: az 1840. XV. t. cz. II. R. 92. §. b) pontja értelmében az oroszországi bíróságok által hozott ítéletek netalán kérelmezendő végrehajtására nézve a viszonyosság elve követendő.

Lengyelhonban külföldi bíróságok által hozott ítéletek csak úgy hajthatók végre, ha a felperes adósát előbb az illető bíróság elébe idézteti, és ott végrehajtási végzést kér; melyet, ha a bíróság a felek meghallgatása után az ottani törvényeket világosan megsértve nem látja, megad. 1838. nov. 13. ausztriai udvari rendelvény.

Angolország a megkeresés utjání végrehajtást nem ismeri; ugyanazért olyanoknak, kik követelésökét angolhoni alattvaló ellen érvényesíteni akarják, nem marad egyéb hátra, mint

1) Függetelék harmadik folyam I. Füz. XIV.

ottani ügyvédhez fordulni. (1842. aug. 31. 346. sz. igazságügyi udv. rendelv.)

Poroszország, ha a külföldi bíróság illetősége a porosz törvények szerint megállapítottanak jelentkezik, az ítélet végrehajtását meg nem tagadja. Így Ausztria irányában is az 1840. aug. 24-én és 1845. jan. 13-ki udv. rendelv. szerint. A rajnai tartományokban azonban a végrehajtásra rajnai bíróságtól eredő végrehajtási záradék kívántatik; mi csak akkor adatik meg, ha a felek meghallgatása után akadály fenn nem forog. — Ezt követi tehát Ausztria is a rajnai tartományok bíróságai által ausztriai alattvaló ellen hozott ítéletek végrehajtása körül.

Sardiniában külföldi polgári bíróságok ítéletei végrehajtás előtt megbiráltatnak, vajjon az ítélő bíróság illetékességgel birt-e vagy sem, és vajjon az ítélet maga nem nyilvánosan igazságtalan-e? — Ennélfogva sardiniai bíróságok jogérvényes ítéletei az ausztriai birodalomban csak akkor láthatók el a végrehajtási záradékkal, ha a fél vagy jogszerű képviselője azért folyamodik nem csak, hanem folyamodása a sardiniai bíróság megkereső levele által kísérvé van és ha a felek előleges meghallgatása után kiderül,

vajjon az ítélő bíróság illetékes volt-e? és az ítélet nem világosan igazságtalan. Ezen eljárást azon első folyamodásu bíróság végzi, melynél a végrehajtási záradék kéretik; ez idézi meg a feleket, és határoz, fennmaradván a felsőbb bíróságchozi folyamodás utja. — 1853. jan. 22-ki igazságügyminiszt. rendelet. Bir. törvénylap 1853. 13. sz. — A lombardiai bíróságok pedig az 1862. nov. 23. 18763.sz.udv. rendelvénysezerint ¹⁾ a sardiniai kormány által utasítottak, hogy az ausztriai bíróságoknak az általuk hozott jogerejű ítéletek végrehajtását tárgyazó megkereséseit elfogadják, és az ily megkeresések alapján az érdekelt felek előleges megidézése és kihallgatása után a szükséges intézkedéseket megtegyék. Ennek folytán meghagyott az ország valamennyi bíróságainak is, hogy a lombardiai bíróságoknak polgári jogügyekben hozott és Magyarországbán foganatosítandó ítéletek végrehajtását tárgyazó megkereséseit elfogadják, az érdekelt feleket megidézzék, kihallgassák és a végrehajtást az esetben engedélyezzék, ha az ítéletnem csak jogerőre emelkedett, de egyszersmind a megkereső bíróság az

¹⁾ Függelék I. folyam. I. füzet XXX sz.

ítéllethozásra illetékesnek és maga az ítélet nem nyilvánosan igazságtalannak találhatik; megjegyeztetvén, miként az első bíróságnak e kérdésben hozandó határozata ellen szabad a meg nem elégedett félnek az illető felsőbb bírósághoz felfolyamodással élni. A lombardiai váltótörvényszékek által egyébiránt váltóügyi ítéletek Magyarországon leendő foganasítása iránt az 1840. XV. II. R. 192. és 193. §§. ezentul is maguk érvényében fennmaradnak. — Egyéb megkeresések, mint tanúk, műértők, vagy eskü kivétele, ha rendes uton jutnak a sardiniai bírósághoz, haladék nélkül foganatosittatnak és viszont.

Szászországban szintén figyelemmel vannak külföldi ítételek végrehajtásának eszközésbe vétele előtt arra, vajjon az ítélő bíróság illetékes volt-e? és természetesen arra is, vajjon az ítélet jogerőre emelkedett; a mint ez 1841. márczius 20-kán a cseh főlebbviteli törvényszékhez bocsátott miniszteri átirat szerint az ausztriai és szász alattvalók közti ügyekben ausztriai bíróságok által hozott ítéletek végrehajtása tekintetében kimondatik.

Badenben az ottani alattvalók ellen ausztriai illetékes bíróságok által hozott ítéletek

azon figyelemre méltó megjegyzéssel, hogy az illetékesség megbírálásában az ítéletet hozta bíróságot szabályozó törvények az irányadók: a bíróság vagy a fél megkeresésére végrehajthatók. 1838. május 28. igazságügyi udvari rendelvény.

Bajorországban idegen bíróságok ítéletei csak akkor hajthatók végre, ha a) biróilag igazolva van, hogy a marasztaltnak azon államban, melyben az ítélet hozatott, a követelés kielégítésére alkalmas, vagy elégséges vagyona nincsen; és b) hogy ha idegen és bajor hitelező között összettközés merülne fel, az egyenjogu hitelező között az áll előbb, ki előbb jelentkezett; ingatlanokra nézve pedig az, ki előbb bevezettetett, de azon kötelezettséggel, hogy a másik egyenjogut is a bevezetésbe felvegye, s a kiváltságos, vagy korábbi hitelezőnek engedjen; c) ha a végrehajtás ingatlanokra vezetendő, a birói ítélet tartalma a jószág leírásával együtt közzététetik, és azon bajor alattvalók, kik azon jószágra igényt tartanak, követeléseiknek az illető bíróság előtt bizonyos határidő alatt leendő érvényesítésére felhivatnak; d) a végrehajtásért azon kerület főlebbviteli törvényszékéhez kell folyamodni, melynek körében a végrehaj-

tás teljesítendő, és az ítéletet eredetben vagy hiteles másolatban felmutatni. — Végül: akül-földi bíróságnál megállapított általános csődilletőség az adósnak belföldi vagyonára, vagy belföldön folyó pereire ki nem terjed, ha csak ellenkező különös megállapodás nem történt. 1807. okt. 9-ki bajor, 1812. nov. 7. 1810. sz. ausztr. udv. rendelv.

És miután az imént említett rendelvény azon feltevésből indult, hahogy az illető bíróság a bajor törvények szerint illetékesnek találta: ebből következik, hogy miután a bajor törvény a szerződés birói illetőségét a fizetés vagy teljesítés szempontjából csak akkor alapítja meg, ha az adós az idézés alkalmával azon helyen találtatik: bajor alattvalót ezen eseten kívül idegen, következve ausztriai bíróság elébe idézni nem lehet; ennél fogva bajor bíróság bajor alattvalói ellen indított ilyenemű keresetnek kézbesítését is megtagadta, annál inkább a végrehajtást; ezt kell tehát követni a viszonyosság elvéből, ha bajor hitelező által ausztriai alattvaló ellen ily kereset támasztatik. 1841. jul. 13. 4092 igazságügyi udv. rendelv.

Tessin cantonban a külföldi ítélet végre-

hajtását kérő tartozik ez ítéletet eredetben felmutatni, és jogérvényre lett emelkedését igazolni. A végrehajtás eszközzésére felkért bíróság, ha kétkedik a felett, vajjon az ítélő bíróság illetékes volt-e vagy nem? és e kérdést a a kérelmező fél tisztába nem állítja, az államtanáctól kér felvilágosítást. A tessini bíróságok pusztá hivatalos megkeresésre a végrehajtást nem foganatosítják, azért a fél kötelessége folyamodni a végrehajtás egyes fokainak elrendeléseért, a tárgyat világosan megnevezni, és ha távol van a végrehajtás helyétől, maga részére képviselőt rendelni. 1838. febr. 11-ki ausztr. udv. rendelv.

XVII.

Sajátságos eljárás követését látjuk a pápai államokban az idegen bírósági ítéletek végrehajtása körül. Ott ugyanis világiak (laikusok) ellen külföldön hozott polgári ítéleteknek végrehajtására az ítélő bíróság megkeresése és a fél folyamodása követeltetik, és ekkor a végrehajtás a következő elővigyázat mellett teljesítetik: ha az ítélőbíróság illetősége fölött kétség forog fenn, a végrehajtás végett megkeresett bíróság fölvilágosítást kér azon bíróságtól,

mely a végzést vagy ítéletet hozta; és ha ennek folytán az aggály el nem oszlattatik, a megkeresett bíróság a pápai uditorétól várja az elhatározást. — A birói határozatoknak eredetben vagy hitelesített teljes másolatban kell előmutattatniok, és az aláírásoknak a szokott alakban az egyházi állam hitelesített képviselője által kell megerősítve lenniök. Igazolni kell a határozatnak jogerőre lett emelkedését. A végrehajtást lehet kérni vagy a római Collegiale Tribunalnál, vagy a Legatio Delegatio azon polgári bíróságánál, melynek területén a végrehajtás teljesítendő. — A végrehajtási végzés, — ha a marasztalt fél az egyházi államban van, — kézhez vagy a lakásban kézbesítettik, különben szokott módon kifüggesztetik; ezután minden további formalitások mellőzésével a végrehajtás a puszta „Exequatur“ által elrendeltetik s eszközöltetik, a határozat tartalma és azon mód szerint, mely az egyházi államban a végrehajtásra nézve fennáll. — A megkeresett bíróságnak az érdembe bocsátkoznia nem szabad; de ha az ellenfél a birói határozatban nem érintett oly érvet mutat fel hiteles alakban, mely a keresetet egészben vagy részben meg-

szüntette volna, akkor az eljáró végrehajtó bíróság a végrehajtást beállítja, és erről a megkereső bíróságot értesíti. — E szabályok azonban állnak, a mennyiben a külföldi állam az egyházi államnak határozatait hasonló módon hajtja végre, és azért tartoznak az egyházi államban lévő bíróságok is a felek kérelmére a külállamok bíróságait a végrehajtás eszközlése végett megkeresni, hacsak a külállamban a végrehajtás teljesítése a fennálló intézmények szerint idegen bíróságok ítéleteitől általában megtagadva nincsen. — Egyébiránt a pápai bíróságok elé a külföldi magán okiratokat is mindig az ott elészabott alakban kell bemutatni; azért szükséges a végrehajtás eszközlésének helyén oly személyt megbizni, ki mindent, ami a végrehajtás keresztülvitele tekintetében a féltől megkivántatik, szabályszerűleg teljesítsen. (1820. april 14. 1658. sz. 1822. okt. 5. 6575. ausztr. udv. illetőleg igazságügyi rendelv.)

Miként bánik Ausztria a külföldön hozott, Ausztriában végrehajthatni szándékolt ítéletekkel: azt az 1852. szept. 16. Magyarországra is kiterjesztve volt ideiglenes polg. perrendtartás 550. és köv. §§-ai tartalmazzák: ezek szerint

A külföldi bíróságok jogérvényes ítéleteire a belföldi bíróságok akár az idegen hatóság, akár maga a hitelező által kerestessenek meg a végett, hacsak egyes álladalmakra nézve külön rendszabályok nem állanak fenn, a végrehajtást, de csak a következő feltételek alatt rendeljék el:

1) Az idegen bírónak az általános jogelvek szerint a törvényhatóságnak ez ügybeni gyakorlására jogosítva kell lennie: mi iránt kétes esetekben magától a bírótól vagy a végrehajtótól a kellő közelebbi felvilágosítás kívántathatik. Az ítéletet

2) eredetiben kell előterjeszteni, s annak jogérvényességét vagy a külföldi bíró megkezesvénye, vagy ha a végrehajtási kérelmet maga a fél adja be, ugyanazon bíróság hivatalos bizonyítványa (végrehajtási záradék) által tanúsítani.

3) A végrehajtásnak csak annyiban lehet helye, a mennyiben azon országnak, melyben az ítélet hozatott, bírói hatóságai az itteni bíróságok határozatait hasonló készséggel fogadják, mit azonban, míg az abbani kétkezésre különös ok nincs, fel kell tenni.

Ha az első folyamodási bíró ezek szerint a végrehajtás elrendelése vagy megtagadása iránt nehézséget nem talál, a végrehajtási kérelmet azonnal elintézi. Kétes esetekben a feleket előlegesen kihallgatja, és vagy maga határoz, vagy ha szükségesnek találja, a felső bírónál tesz kérdést, a ki neki vagy megkívántató utasítást adand, vagy a körülményekhez képest az irományokat az igazságügyi miniszteriumhoz felterjesztendi. 551. §.

Az ausztriai bíróságok a külföldön hozott ítéletek végrehajtásánál soha sem hivatalból, hanem csak a jelen perrendtartás rendeletéhez képest járjanak el. Ha a hitelező a végrehajtás tárgyát határozottan elő nem adta, a végrehajtás keresztülvitele végett részére képviselőt kell hivatalból rendelni. De ha a külföldi bíróság megkeresvényében a végrehajtás tárgyát határozottan előadta: azon intézkedést, mely által a hitelezőnek az arrai zálogjog biztosittatik, tüstént meg kell tenni, és a távollévő végrehajtható részére hivatalos képviselőt csak jogaira való felügyelés s a végrehajtási lépések folytatása végett kell rendelni.

Azonban mind a két esetben tudatni kell

a külföldi hatóságokkal, miszerint a képviselő kinevezése csak a végrehajtató veszélyére történik, ez tehát azzal magát érintkezésbe tegye, vagy meghatalmazottat maga nevezzen. 552. §.

A belföldi bíróságok az előttük befejezett jogügyekben a felek kértére az idegen birói hatóságokat megkeresvény által a végrehajtás végett közvetlenül vagy felsőbb hatóságok útján az előadott rendszabályok megtartása mellett közvetve kérjék fel, a mennyiben már tudva nem volna, hogy ez siker nélkül történnék. 553. §.

Oly idegen bíróságok irányában, melyek ausztriai álladalmakban hozott ítéletek fogantatását megtagadják, vagy a belföldi hitelezők kárára nehezítik, a visszatörési jog szorosan gyakorlandó; ennél fogva az itteni alattvalóknak a külföldi hatóságok ellen a végrehajtás megtagadása miatt az első vagy második bíróságoknál előforduló minden panaszai további intézkedés végett az igazságügyi miniszteriumhoz felterjesztendők. 554. §.

Az imént említett szabályoktól eltéréseket láttuk fennebb a külön álladalmak e tekintetbeni eljárását tanúsító ausztriai udv. rendelvényekben.

XVIII.

Hazánkat illetőleg: az 1715. 20. t. cz. 2. §-a szerint magyarnak lehetett magát szerződésileg idegen bíróságnak is alávetni, noha az idézett t. cikk csak Ausztriát említi, azt rendelvén: hogy „ausztriai honosságot nem nyert, és ott nem birtokos vagy szerződésből a helyi törvényhatóság alá nem eső magyarok küljog s bíróság elébe ne vonassanak.“ De jöttek-e ennélfogva külföldi bírósági ítéletek a honbani végrehajtás végett, vagy ha igen, milyen volt az eljárás, nem tudjuk. — De hogy ily irányú intézkedések szüksége forgott fenn, kitetszik az 1792. 17. t. cikkből, hol a nemzetek és tartományok közti igazság és kereskedésteintetéből, mely a hitel bátorsága nélkül fenn nem állhat, további intézkedésig elrendeltetik, hogy az ausztriai örökös tartományokból ide a magyar kir. udv. kancellária útján átküldött ítéletek végrehajtassanak a következő esetekben:

1) ha magyar ember kereskedést üzve, és váltóleveleket kiadva, magát egyenesen az ausztriai örökös tartományokban lévő váltótörvénytörvény-széknek alávetette;

2) ha valaki magát világosan arra kötelezte, hogy az örökös tartományokban bizonyos helyen fizessen;

3) ha valaki oda tartozó kereskedőtársaságba lépett;

4) ha ki kölcsönt vévén, saját bíróságáról lemondva, magát idegen bíróság alá vetette.

Egyszersmind azonban, részint a hitelezők biztosítása, részint a csalások eltávoztatása végett, és hogy harmadik joga is megóvassék, azt rendelte:

a) hogy ez csak törvényesen keletkezett és olyanok által vállalt kötelezettségekre értendő, kik magukat jogérvényesen kötelezhetik, és csak biztosíték mellett egy harmadik jogát illetőleg;

b) ingatlan vagyon lefoglalása csak bírói zálognak tekintessék, és a ki a végrehajtó bíró előtt bebizonyítja, hogy személyére vagy jószágára nézve tévedés forog fenn, ellentállással is élhessen;

c) hogy a per indításáról tudomás vétethessék, és nehogy valaki netán költött kötelevények alapján külbíróság elébe idézve, vagyonában veszélyeztessék, az örökös tartományok

biróságai elébe való idézés illő határidővel az adós lakó megyéjéhez a m. kir. udv. kancellária útján küldessék, és közgyűlés előtt is, haladék nélkül kézbesítettessék.

d) Hasonló esetekben a magyarok is az örökös tartományokban hasonló kedvezményeket nyerjenek. Ha tehát az örökös tartományokból való a fizetést Magyarországon fekvő helyre kötelezte, vagy magát másképp magyar bíróságnak alávetette, a magyar bíró ítélete ott is viszonyos készséggel végrehajtandó lett.

Az 1840. XV. t. cz. a fennebbi törvény rendelkezését csak annyiban szüntette meg, a mennyiben az az örökös tartományok váltótörvény-székeinek ítéleteiről és azok végrehajtásáról intézkedik, és helyébe a váltótörvénykönyvben megalapított szabályokat állította föl. Ezek között a külföldi váltótörvény-székek ítéletei végrehajtására nézve az 1840. XV. II. R. 192. és 193. §§-ok szolgálnak zsinórmértékül.

A fennebbiek szerint járt el tehát a magyar igazságszolgáltatás 1848-ig, illetőleg addig, miglen az ideigl. polg. perrendtartás (fennebb XVII. cikk) szabályai által föl nem változott.

Az orsz. birói értekezéslet a 111. §-ban az 1840. 15. t. cz. II-ik részének 11-dik vagyis a végrehajtásról szóló fejezetét csak a telekkönyvi rendszerrel leendő összehangzásbahozatal végett módosította, következve a többire nézve fennhagyta.

Ebből kétségek támadván, 1862. junius hó 21-én 9224. sz. alatt a m. kir. kuriához egy kir. leirat bocsáttatott; mely körülbelől így szól:

Az 1792-ki 17-ik törvényczikk valamint az 1840. 15. t. cz. 192. 193. és 213. §-ainak azon rendelete, mely szerint a birodalombeli nem magyar polgári, kereskedelmi s váltótörvény-székek Magyarorszáiban végrehajtandó jogérvényes határozatainak foganatosítása a m. kir. udv. kancellária, illetőleg váltófeltörvényszék előleges felülvizsgálatától van feltételezve, nemkülönb az azon szabályrendeletek is, melyek szerint a magyar és nem magyar birói hatóságoknak minden megkeresvényei, a mennyiben az utóbbiak részéről Magyarorszáiban valamely birói eljárásnak eszközlése kívántatik, csak a magyar kir. udv. kancellária közvetítése folytán intéztethetnek rendeltetésök helyére, a gyors igazságszolgáltatás nem csekély hátrá-

nyára számos akadályokat idézvén elő; addig is, míg ez irányban a rendes törvényhozás intézkedik, ideiglenesen és kivételesen rendeltetik: hogy tökéletes viszonyosság alapján a birodalombeli nem magyar polgári keresk. és váltótörvényszékek a birodalom egyéb tartományai-ban létező vagyona-ra vonatkozó jogérvényes határozatainak, a nélkül, hogy azok egy más hatóság által előlegesen felülvizsgálatnának, feltétlen végrehajtási képesség tulajdonittassék, s ennél fogva a fennevezett magyar törvényszékek a kölcsönös, bár felsőbb hatóság közvetítése nélkül hozzájuk érkezendő minden megkeresvényeknek, még a területökben létező vagyona-rá kért végrehajtás esetében is, feltétlenül megfelelnis eljárásuk eredményéről a megkereső hatóságnak közvetlenül értesítést adni kötelesek.

Igen! de ez csak a birodalmi bíróságok, törvényszékekre vonatkozik, kérdés marad azonban a birodalmon kívüli bíróságok ítéleteinek belföldön és vizsonti végrehajtására nézve? mert az 1864. márcz. 21-ki 4573. sz. udv. rendelvénnyel (Függelék 1864. XV.), mely szerint, ha Magyarországon kívüli bíróságok által elrendelt és itt érvényesítendő végrehajtásnál a fél közbenjáró

megbizottat nem nevezett, részére képviselő saját vészélyére s költségére hivatalból nevezendő: igaz ugyan, hogy Magyarországon kívüli bíróságok által elrendelt és Magyarorszáiban érvényesítendő végrehajtásokról szolt, de sem többet, sem kevesebbet.

Jelen idő szerint tehát, míg a törvényhozás tüzetesen nem intézkedik, az örökös tartományokban hozott és Magyarorszáiban foganatosítandó végrehajtásokra nézve és viszont a közvetlen és teljes viszonyosság áll, épen úgy, mint ha azon ítéletek benn az országban hozattak volna; ezt már ha nem is a fennebb említett, tüzetesen erre szóló udv. rendeletből, hanem a gyakorlatból követnünk kell, és a czélszerűség is méltán mellette szól, hasonlóan mint a svájci alkotmány 49. cikkében van, mely szerint a jogérvényes polgári ítéleteket, melyeket egy cantonban mondattak ki, az egész Svájcban végre lehessen hajtani.

A birodalmon kívüli bíróságok ítéleteinek Magyarorszáiban leendő végrehajtására nézve az 1792-ki fennebb idézett t. cz. a m. kir. udv. kanczellária helyébe az igazságügyi miniszteriumot véve, szolgál zsinórmértékül; tekintettel,

azon államra, melynek bírósága az ítéletet hozta, illetőleg annak eljárására, a mint azt a különböző államokra nézve fennebb előadtuk, a feltételes viszonosság szem előtt tartása mellett.

A váltóügyekbeni külföldi ítéleteknek, valamint a belföldieknek külföldöni végrehajtása iránt az 1840. 5. tvcz. II. R. 192. 193. §§-aiban lévén intézkedve, itt csak azt jegyezzük meg, hogy a m. k. udv. kancellária helyébe az igazságügyminiszterium lépett.

XIX.

Előadtuk e szerint a honosításnak különféle rendszereit, elő a honfiak és idegenek közt ugy köz- mint magánjogi tekintetekben a jelen államokban létező különbségeket; következik (a fennebb VIII. cikkben) kitűzött feladásunknak megfelelőleg azon irányok kijelölésének megkísérlése, melyek szem előtt tartva az 1847-ki törvényjavaslatot, (fennebb VI. VII. cikk) az azóta változott körülményeket, — az előre haladt államok e nembeni institutióit, és a megtörtént tények — egészben bár elutasíthatlan, részben azonban mégis módosítható — logikáját, a honosításnak jövődöben követendő

rendszerére, és a külföldieknek az országban jogi állására, jogkörére nézve alapul, illetőleg zsinórméretűl szolgálhatnának.

A fő kiindulási pontokat illetőleg:

I. A honpolgári minőséget rendszerint, és első vonalban a személyiség és nem csupán a területi viszony dönti el valamennyi újabb törvényhozás szerint; azaz a szülők, kiválólag pedig az atyának nemzetisége határozza el a gyermek nemzetiségét; és csak akkor fordulhatunk a területi szempontra, midőn sem az atyának, sem az anyának nemzetisége nem jöhet figyelembe, miután a gyermek szülői nem tudatnak. — E nézponatok már az 1847-ki törvényjavaslatban is mint egyedül helyesek és célhoz vezetők illő kifejezést nyertek a 2. §-ban.

A 2. §. élére állított ama kifejezés „Magyarnak tekintetik,“ épen úgy nem bánthatja a külön nemzetiségi rajongókat, mint nem bánthatja, vagy nem bánthatja a francia codé hasonló általános kifejezése a 9. 10. cikkben a rajnabalparti németet, vagy a corsicai olaszt. — De hiszen már az 1550. 77. t. cikkben is így áll: „*creare-externum in Ungarum.*“

II. A honosításnak már az 1847-diki tör-

vényjavaslatban kétféle módját találjuk; a *törvényhozásit* t. i. és *helyhatóságit*. És igen is helyesen. Mert amennyiben törvényeink az egykoru intézmények és viszonyok szerint csak a nemességet látták azon politikai talizmánnak, mely az országot megóvni és fenntartani képes; csak azt tekintették a nemzetnek, következve csak annak erősbitését czélozták minden módon; ép ugy a változott viszonyok folytán más jelentőséget nyert nemzet, mely már most az összes népet egy egészszé tette, igényli a kifejlődést, igényli az erősbulést oly elemek által is, melyek bár nem magából keltek, de a természet törvényei, majd a foglalkozások minéműsége szerint, majd jótékonyan szaporító, majd a gazdaszat, ipar, kereskedelem, művészet és tudomány terén javító s tökéletesbitő ágakként használhatnak. Ennélfogva a helyhatóság általi honositási ut és mód léssen a rendszerinti; a törvényhozási pedig a kivételes és rendkívüli.

III. A honositásra kívánatos feltételeket illetőleg: lesznek talán a jelen idő szerint olyanok is, kik szigorunak fognák tekinteni az említett törvényjavaslat 3-dik §-ában felsorolt feltételek közt azt: hogy a honositandó a magyar

nyelvet beszélje; azonban eme kellék, — mely amugy is csak azoktól kívántatik meg, kik a törvényhozás útján honosittatnak, — ezektől méltán követelhető; mivel a törvényhozásba való befolyás igénylésére a képesség a törvényhozás nyelvén szólhatni elengedhetlen kellékül tekintendő.

IV. Annak előleges megjegyzése mellett, hogy a letelepedés feltételei iránt a községi, illetőleg helyhatósági rendszerben kell tüzetesen és behatólag gondoskodni, miután ez képezi a honosítás egyik előfeltételét: a törvényhatóságok általi honosítás egyik és főfeltétele a letelepedés és lakásnak a törvény által meghatározandó tartamától, a honosítandónak foglalkodásától, ennek az ország javára való hatásától, végre az illető egyén magatartása és viseletéből mérendő. Így szól az 5. §.

Azonban nem ártana a törvényhatóság útján honosítottaktól, — kik különben a többi helyhatósági polgárokkal egyenjogúakká lesznek, arra, hogy az országgyűlési képviselők választására képességgel birjanak, ha csak honosittatásuk előtt a 10 évet tulságo-

san ki nem töltötték, még bizonyos számú évek betöltését megkivánni.

Mert a 9-dik §. tartalmát, mely szerint a két módok bármelyikén honosítottak a törvényhozás tagjaivá külön törvény engedelmével nem neveztetethetnek s nem választathatnak, — törvényhozásunknak akkori rendszere hozta magával; és ha p. o. a főrendi táblánál való részvét világosan meg nem adatott, mint p. o. az 1840-ki honosítási esetek tanusítják, akkor a honosított legalább is az ország hazafiúsított nemesei közé vétetett fel, mint ilyen pedig választható volt; ha pedig az említett 9. §. a törvényhozás egyidejű rendszerének továbbra is fennmaradása mellett vétetett volna fogantatba, akkor az új, t. i. a törvényhatósági utoni honosítás módja mellett, ki így honosítottatott, az országgyűléshez tartozott volna folyamodni a végből, hogy követté megválasztathassék. — Igen! de most a képviselői rendszerben élünk, ennél fogva a törvényhatósági uton honosítottaknak is méltán kötelességükké tétethetik folyamodni a törvényhozáshoz a végre, hogy a törvényhozásbani részvételre képesíttessenek; minek megítélésében talán több garantiát

lehetne keresni, illetőleg kivánni, mint a mennyi a törvényhatósági utoni honosításra elégségesnek találtatott: és habár a többször idézett javaslat 3-dik és 4-ik §-a kitünő szolgálatokat és érdemeket feltételez: mindazáltal a törvényhatósági uton már honosítottaktól arra, hogy az országgyűlési képviselők választásába befolyással birjanak, s illetőleg maguk is ilyenekké megválasztathassanak, talán szigorú lenne kitünő érdemeket követelni; miután nem mindenkinek jut oly helyzet, mely erre alkalmat és eszközöket szolgáltatna, holott ezek nélkül is az illető a képviselő testületben helyét talán igen is betöltené; azért a törvényhatósági uton nyert honosítás után a törvényhozásbai befolyási jognak — az országgyűlési képviselők választását illetőleg — gyakorlatára, ha különben kitünő érdemeket nem tett, — még bizonyos számú éveknél lefolyását megkivánni czélszerű lenne, hogy az illető ekként alkalmas voltának és képességének biztosítékot nyújtó tanujeleit adhassa.

A mi a törvényhozás útján honosítottaknak az 1848-ig nyuló törvényeink értelmében oly bőkezűleg megadott országgyűlési ülés- és sza-

vazatjogot, melyel ezek a főrendi táblánál felruháztattak, illeti: habár nem annyi aggodalommal nézhetünk is jelen idő szerint hasonló esetek elébe, noha a törvényhozás eme factorán az alsó táblán a képviseleti rendszer behozatala által változás nem történt — mindazáltal addig, míg a felsőház összerendezésében fennálland, meg lehetne tartani a törvényhozás utjának honosításnak azon hatályát is, melynél fogva kitűnő egyének — ha mégis ilyenek előfordulnának, — a felsőház tagjaivá is felvétethessenek, a nélkül, hogy ez által a felsőház tagjainak tulszaporodásától tartani lehetne; mivel az ilykép netán honosítandóknak száma a jelen kor szellemét tekintve, amugy is oly csekély lehetend, hogy ez oldalról figyelmet alig fogna érdemelni: és a kik így fognának honosítottatni, azoknak valódi érdemei az aggodalmakat mindenesetre teljesen eloszlatni képesek leendenek. — Ellenben, ha a felsőház más szervezetet nyerend, akkor az abba leendő lépésnek utja és módja is ahhoz illő irányban lésszen elhatározandó. — Angliában, mint már fennebb is megérintettük: a honosítottak sem a király tanácsában, sem a parlamentben ülési

képességgel nem bírnak; és ott a különben is ritka naturalisatióhoz parlamenti act kívántatik.

— Belgiumban az 1831-ki alkotmány szerint (5. cikk) a polgári jog a törvényhozó hatalom által adatik, és csak a nagy polgárjog (la grande naturalisation) teszi az idegent a politikai jogok gyakorlásában a belgákkal egyenlővé. — Nem lenne-e tehát czélszerű a törvényhozásban ugy cselekvő mint szenvedő választási képesség általi részvétel jogát nálunk is a törvényhozástól várni? és a 16. §. intézkedésének ezen irányt adni; mivel a helyhatósági honosítást ellenőrzés nélkül hagyni nem lehet, erre pedig leginkább az országgyűlés lehet hivatva; a helyhatósági honosításhoz legfőlebb is a szűkebb körű vagyis községi ügyekbei befolyási jog lenne kötendő.

XX.

A letelepedés és lakásról szólva, a nélkül, hogy a honosítási törvénynek szigorú visszaható erőt igyekeznénk tulajdonítani, figyelem nélkül nem hagyhatjuk a lefolyt korszaknak egyik azon sok tekintetekben mélyen sujtó intézmenyét, (fennebb IV. cikk,) mely szerint a biro-

dalom csak külső határokat ismert, bel alkatrészei közt a szabad költözésnek a lehető legkényelmesebb utjait és módjait nyújtotta; minek azon természetes következménye lett, hogy Magyarország tekintetett nemcsak a birodalom egyéb alattvalói, hanem az azon kívül eső idegenek számára is oly országnak, melyben ipar, szorgalom és megfeszített erő nélkül csekély tőkével is kényelmes életet élni lehet; mivel az ingatlanok szerzésében a külföldiség akadályul nem szolgálhatott, a mi még maig is fennáll. Bár nem hiányoznak olyanok, kik az alkalmat fölhasználva — nem pusztá kézzel — letelepedtek, és azt tanusítják, hogy érdekelvék a hazasorsa iránt, s így méltók azon polgári és politikai állásra, melyet nekik az idő és körülmények nyújtottak; azonban nagy számmal vannak azok, kiktől hasonló eredményt sem jelenleg, sem talán jövőben várni nem lehet. — Ezen osztályról gondoskodni, és ennek utóhatásait ellensúlyozni a helyhatóságok teendői közé tartozik. — Azonban nem hagyhatjuk érintetlenül azokat, kik az 1861 óta változott viszonyok, és alkotmányos törvényeink visszaállítása folytán az 1848-ki — csakis a belföldiekre

szólóknak tekinthető — választási törvények által adott jogok élvezetébe mintegy beestek, és a választókat illető jogokat — Magyarországon még mindig idegen létökre — széltében hosszában gyakorolják! Ezek iránt intézkednünk kell; rostába velök, és ha nem töltik ki a számukra kimért tért, hulljanak keresztül. Mert politikai jogok osztogatásában bőkezűnek lenni saját rovásunkra annyi, mint önmagunk ellen véteni!

Ennélfogva az idegeneknek, míg az új honosítási törvény szerint törvényhatósági uton nem honosítatnak, politikai jogoknak szűkebb vagy tágabb mérvbeni gyakorlatát, habár tetteleg abban volnának is, mindenesetre eltiltani kellene. — Csak akkor fogunk tudomással birni azokról, kikre számolhatunk, ha honosításukat törvény szerint szorgalmazandván, arra érdemeseknek fognak találtatni. — Hasonló viszonyokra látszik mutatni a schweiczi szövetségi államok 1848-ki alkotmányának 56. cikke, mely így szól: „A hontalanok vagy hazátlanok polgári jogainak kipuhatólása, és a rendszabályok hogy újabb hazátlanok ne támadjanak, a szövetségi törvényhozás teendője.“

V. A honosítandótól az, hogy külföldi alattvaló lenni megszűnjék, (3. §.) és hogy a honpolgári esküt (11. §.) letegye, méltán megkívánható.

VI. Az érdekllett törvényjavaslat 16. §-a, „mely szerint a honban lakó zsidókra nézve az 1840. XXIX. tcz. rendelete fenmaradván — külföldi zsidók sem be nem vándorolhatnak, sem meg nem telepedhetnek,“ — mi azzal indokoltatott a tárgyalási mozzanatok szerint: „hogy a zsidók mint nemzet lettek kirekesztve, — mert törvényeink nem tisztán vallásos törvények, hanem mint „socialis politico administrationalis szerkezetűek,“ — tekintettel a lefolyt korszakban már bevégzett tényekre, irántuk hozandó új törvénytől fogja nyerni irányát; — mely, reméljük, a honosság elnyerésére többé sem nemzetiségben sem vallásban akadályt nem keresend, valamint ez utóbbi tekintetben az 1847-ki sem keresett.

VII. A honpolgárság elvesztésére vagy a világosan kijelentett lemondás, kapcsolatban az állam részéről elbocsátással, mit az egyénisza-badság szempontjából megtagadni nem lehet; vagy oly — a törvényben is világosan megem-

litett tények szolgáljanak okul, melyekből ezen lemondás következtethető; fennmaradván azonban a viszhonosítás jogkedvezménye azokra nézve, kik azt a honpolgári köteléket mélyen sértő tetteik által végkép el nem játszották. (17. 18. 19. §§.)

Az imént idézett §§-okban foglalt intézkedések csekély módosítással elfogadhatóknak látszanak, különösen a 19. §. már csak azért is, mivel egyedül oly eseteket foglal magában, melyek ha valóknak bebizonyulnak, mint egyenesen a haza iránt tartozó hűségbe ütközők méltán a honpolgárság elvesztését vonják maguk után. — E §-nál egyszersmind látjuk 1848-ki törvényhozóinknak, más jelesen a francia törvényektől eltérő irányát, mely a honpolgárság elvesztését vagyis polgári halált büntettek elkövetése miatt elfogadta és szentesítette.

VIII. A külföldiek állását és az országhoz valamint a belföldiekhez való jogviszonyait egészen és tüzetesen felkarolni, és egy törvénybe foglalni nem csak hogy igen nehéz, hanem nem is célra vezető. Nehéz azért, mivel a külföldi majd csak mint keresztülutazó, majd mint kereskedő telep nélkül, majd ilyenell; majd mint

valamely belföldi társulat tagja; majd mint magántisztviselő, ügynök, művész; majd mint iparos, gyáros, megtelepedett; majd mint ingatlan jószág-telek birtokosa itteni megtelepedés és lakással, vagy a nélkül jelentkezik. E minőségek pedig némely részben külön törvényeknek feladatait képezik, melyekkel még eddig nem birunk, vagy ha birunk is, azokon is sok változtatni és az újabb kor követelményeihez idomítani való van; majd pedig nagyobb részben a magánjogba tartoznak, mely szintén az egyéb törvények iránti megjegyzés alá esik. Mindezeknek pedig elébe hajtani alig lenne czélszerű, miután azok feladata lészen a külön-nemű jogviszonyok iránt illő helyeiken intézkedni.

Ebből azonban nem következik, hogy az idegeneknek jogviszonyait egészen kihagyjuk és hallgatással mellőzzük; mert vannak mégis oly inkább köz- mint magánjogi szempontok, valamint ilyenek is, melyeket kifejezni szükséges azért, hogy a külföldi, ki itt tüzetesebb és határozottabb szándékkal megtelepedni kíván, tudhassa magát mihez tartani, és e törvényből láthassa nemcsak mit kellessék teljesítenie, ha

a honpolgárságra eljutni akar, hanem lássa egyszerűsrimd, hogy addig is, miglen ezt elérnie sikerülend, mily sors vár reá céljai elérése tekintetében. De erre külön fejezet alig szükséges. Mert azokat, miket az 1847-ki törvényjavaslat ezen irányban részletesen előir, ha az akkori körülmények, melyekből a javaslat indult, jelenleg is fennállának: jelenleg is fel kellene venni a törvénybe; és akkor a külföldiekről egy külön fejezetben szólni nem lenne felesleges, mivel az idegen, ki beköltözködni, és itt oly életmódot követni akarna, melyhez ingatlan birtok is szükségeltetik, azonnal láthatná, — mert érdekében is volna az ingatlan vagyonszerzése tekintetében — mily állapot vár reá, miután az ott foglalt intézkedések oly specificumokat tartalmaznak, melyek mellett az idegen a honbani letelepedés tekintetében, ha szélesebb stágabb vállalatokba bocsátkozni szándékoznék, melyek ingatlanok birtokához kötvék, letelepedési szándékával aligha fel nem hagyna. De épen miután azon körülmények lényegesen változtak, és az újabb törvényhozási irány az ingatlanok birtokát a honpolgárságtól nem feltételezi, és időközben az idegenek e megszori-

tás nélkül bárminemű ingatlan jószágok szerzésére s birására feljogosítottak : ezt a külföldiek jogviszonyai között a honosítási törvényben a maga helyén kimondani nem csak czélszerű, hanem szükséges is.

A honosítási törvényben tehát az idegeknek köz- és magánjogi főbb viszonyait ki kell mondani, és pedig eszmelánczolatnál fogva mindjárt az után, midőn kimondatik a törvényhatósági utoni honosításnak jogi eredménye, kimondassék egyszersmind: hogy míg a külföldi a honosítás jótéteményében nem részesítettik, addig mily állása legyen az országban köz- és magánjogi tekintetben. És itt állna azután helyén kimondani, hogy fennálló törvényes föltételek mellett ingatlan birtokot annak minőségére való tekintet nélkül szerezhethet, kereskedést, gyár- vagy iparüzletet folytathat, vagyonáról szabadon, minden megszorítás nélkül intézkedhetik, úgy bel- mint külföldiek javára; és ha vagyona törvényes öröklés útján idegen rokonaira menne át, vagy maga később kiköltözne, a levonási jog (jus detractus 1847-ki tv. jav. 33. §.) — helyt foglalna-e vagy sem? — Azonban közjogi tekintetben semmi oly ked-

vezményekre, jogokra nem számolhat, melyek általában vagy különösen p. o. egyleteknél, társulatoknál azok alapszabályai szerint a honpolgári minőséghez vannak kötve.

A többi részletes intézkedések, melyek majd a községi, majd az egyleti, majd az ipartörvényekbe, majd pedig a magánjogba esnek, ott lennének illető helyükön közelebbről és tüzetesen meghatározandók.

És ezzel befejeztük részünkről a honosítási törvényjavaslat körüli adat- és eszme gyűjtési munkálatunkat, távol attól mintha ezeket egyedül és kizárólag célra vezetőknek akarók canonizálni; sőt inkább azt óhajtanók, hogy mielőtt a törvényhozás számos teendői közt e feladat megoldásához fogna, azt minél több oldalról fejtegetve és tisztáztatva találná!

